Uitverkocht
Rij 64 34

HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

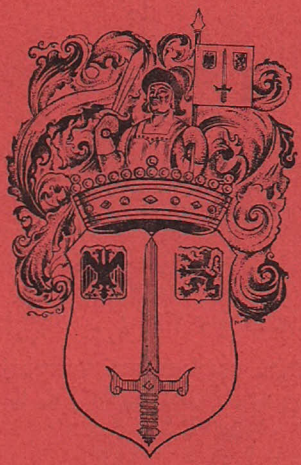

Jaargang V — 1953 Nr 2.

Zondag, 31 Mei 1953

DERDE GOUWDAG

van de

heemkundige vereniging van het Land van Aalst

te

LEDE

ter gelegenheid van een heemkundige en mariale tentoonstelling, die er plaats vindt.

Stuur onmiddellijk uwe toetreding aan de beheerder dhr. A. van Lul, Vorst en stort 100 fr. voor het feestmaal op zijn postrekening nr. 41.45.92.

Het uitgewerkt programma verschijnt in volgend nummer, omstreeks half Mei, dat volledig aan Lede wordt gewijd.

HET KOLLEGIAAL KAPITTEL TE HAALTERT

1046-1495 (Slot)

5. Het Verbond der Kapittels.

Naar het voorbeeld van de sinds de 13e eeuw, met het kapittel S. Lambertus te Luik geassocieerde kapittels, evenals in navolging van het verbond door de kapittels van de provincie Reims gesloten ter verdediging van hun voorrechten tegen de aartsbisschop en suffraganen (196), sloten op 9 Mei 1444, eveneens enkele kapittels uit Brabant, nl. van S. Rombout te Mechelen, van S. Pieters te Anderlecht, S. Gomaar te Lier en S. Pieters te Turnhout, onder de leiding van het kapittel van S. Goedele te Brussel, een verbond, met het doel elkaar te steunen, « tegen alle soort van kerkelijke rechters, tegen elk gezag of waardigheid, ook van de H. Stoel, dat hen onrechtvaardig verdrukte of zou willen verdrukken ». De goedkeuring over dit verbond zou worden gevraagd aan de paus en de hertog (197).

Het verbond bekwam de goedkeuring van paus Eugenius IV, in Maart 1446, die vóór de uitvaardiging van de apostolische brieven kwam te overlijden. Zijn opvolger, paus Nicolaus V, vond er geen bezwaar in hem op dezelfde weg te volgen en de kapittelliga in April 1446 goed te keuren « tegen alle apostolische, provintiale en synodale beslissingen in ».

Inmiddels waren ook de kapittels van S. Gorik te Haaltert en van O.L. Vrouw te Dendermonde tot de liga toegetreden.

Bisschop Nikolaas van Kamerijk liet in Februari 1447 de pauselijke goedkeuring der associatie, waarmee Willem de Hont, aartsdiaken, was belast geworden, door bemiddeling van de abt van O.L. Vrouwabdij te Park-bij-Leuven, bekend maken (198).

De tekst, opgesteld op 3 September 1446 te Brussel in de kapittelzaal van S. Goedele, is minder scherp tegenover het kerkelijk gezag dan deze van 1444 (199). De zes voornoemde kapittels verbon-

---

(196) DE MOREAU, o.c., III, 358.

(197) Deze overeenkomstbrief werd gepubliceerd, naar de tekst van het kapittel van Anderlecht, door MIRAEUS : **Opera Diplomatica,** II, blz. 1263, 1264.

(198) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 26.

(199) Dek. Arch. Aalst, Oork, nr 25 (45 cm. br., 28 cm. h.). Hier volgt de integrale tekst voor hen die willen vergelijken met de tekst van het verbond der vijf kapittels.
« Universis praesentes litteras inspecturis vel audituris salutem et omne bonum. Quoniam, ut ait Apostolus' Omnes in Xristo unum sumus, obligati ut membra ejusdem corporis invicem tueri et quoad possibile est injuste opprimentibus justa defensione qu(a)e juris naturalis est, cuique omnis

den zich ter gemeenschappelijke verdediging van hun rechten en voorrechten.

Na gewezen te hebben op de aanslagen hiertegen zowel vanwege het wereldlijk als het geestelijk gezag, en na verklaard te hebben in niets te willen ingaan tegen de rechten van de bisschop van Kamerijk, die zij immer « eerbied, gehoorzaamheid en verschuldigde eer willen betuigen », besloten de dekens der kapittels — met « de bijstand van de H. Geest » en « gedreven door een echte naastenliefde » — zich te verdedigen « tegen ieder kerkelijk en geestelijk gezag. Zij hadden het vooral tegen de bemoeizucht van de « vicarios officiales et servitores Episcoporum Cameracensium », die hen maar te veelvuldig voor betwistingen opriepen naar Kamerijk. De kanunniken beriepen zich vooral op een voorrecht van paus Bonifatius VIII, waarbij niemand buiten zijn stad of bisdom, tenzij in uitzonderlijke gevallen en ten hoogste een dagreis ver, voor een rechter kon worden geroepen; evenmin mochten rechters, gestuurd door de H. Stoel, optreden buiten het gebied waarheen zij werden gestuurd, of straffen uitspreken, die niet uitdrukkelijk waren voorzien.

---

positivi juris ordinacio contraria cedit, ex animo viriliterque resistere; Notum facimus quod nos decani et capitula sancte Gudule Bruxellensis, Sancti Rumoldi Mechliniensis, sancti Petri Anderlectensis, sancti Gummari Lyrensis ac Sancti Petri Turnoutensis, beate Marie Tenremondensis et sancti Gaugerici Haltrensis, ecclesiarum Cameracensis diocesis, attente considerantes nos, et subditos nostros per plerosque tam ecclesiastica quam seculari potestate atque jurisdictione fulsitos eorumdemque et presertim reverendi in Xristo patris et domini dominum nostrum episc. Camerac., vicarios ac officiales et nonnullos alios contra justicie tramitem et omnem equitatem plus solito dietim gravari, necnon in juribus, privilegiis et libertatibus nostris ac ecclesiarum ac subditorum nostrorum perturbari, inquietari et aliter indebite molestari, timentesque verisimiliter ex jam factis plus in futurum gravari posse, et gravaminibus hujusmodi propter divicias maioremque potentiam atque cujuslibet suppositorum nostrorum paupertatem et litis sumptuose deducende insufficienciam occurrere non posse, nisi nobis de remedio provideatur oportuno; considerantes etiam societates, confederaciones seu confraternitates super re, non solum naturali, sed etiam solo jure positivo licita initas, nedum a jure (permissas), sed etiam laudatas esse. Nolentes prefato Dno nostro Cameracensi aut ejus jurisdictioni aliive in aliquo derogare, ymmo semper reverenciam, obedienciam et honorem debitum exhibere. Sed jura, privilegia et libertates hujusmodi cum bona informacione et justicia intacta servare societatem, confederacionem seu confraternitatem pro nobis et adhesuris, Spiritu Sancto, qui, ubi vult spirat ut speratur, cooperante, et vera caritate moti, fecimus et facimus per praesentes in modum qui sequitur videlicet. Quod nos invicem et subditos nostros tuebimur et defendemus in bona justicia contra quoscumque ecclesiasticos atque seculares, quacumque auctoritate aut dignitate, etiam pontificali fulgentes nos injuste aut de facto opprimentes seu opprimere volentes. Itaque si aliquis ex nobis vel subditis nostris pretenderit se gravatum aut oppressum oppremive timeat aut gravari in futurum. Casum capitulo suo ad longum exponet et illud se de eodem et meritis cause diligentissime informabit. Quod si ex informacione summaria et verisimili reperiat rem ita esse, scribet aliis capitulis de confraternitate talem advenisse casum, qui est contra tale vel tale privilegium aut statutum vel talem vel talem suam consuetudinem quare sibi videtur, quod talis sit cum justicia a confraternitate defendendus. Sicque

Ieder kanunnik, die zich benadeeld wist of meende benadeeld te zijn, mocht zijn geval voor zijn kapittel uiteenzetten. Oordeelde het kapittel de zaak gegrond, dan werd beroep gedaan op de andere kapittels der liga, wijzend op de tegenstelling met een privilegie, statuten of gewoonten. Deze zouden hun mening hierin laten kennen. Indien allen of de meerderheid akkoord gingen met het eerste kapittel, dan kon dit kapittel rekenen op steun, zelfs geldelijke van de aangesloten kapittels. Bleek het evenwel dat het eerste kapittel de zaak verkeerd had voorgesteld, dan moest het zelf alle gevolgen hiervan dragen.

Om de eenheid en overeenkomst trouw te bewaren werd ieder kanunnik verplicht — en het kapittel diende er voor te zorgen dat kanunniken die achteraf benoemd werden ook deze verplichting zouden nakomen — volgende eed af te leggen: «Ik, N., zweer bij dit H. Evangelie, dat ik het verbond aangegaan tussen de kapittels van Brussel, Mechelen, Lier, Anderlecht, Turnhout, Dendermonde en Haaltert, en om een rechtmatige reden opgericht, trouw zal onderhouden, naar mijn beste kunnen, tot welke staat ik ooit moge komen, en dat ik goed en wettelijk zal oordelen over de verdediging en bijstand aan deze die beweert geschaad te zijn, uitgesloten smeking, geld, haat of voorkeur; noch zal ik omwille van het nadeel of de onkosten, door mij in die omstandigheid te dragen, oordelen tot schade van de benadeligde, en nooit zal ik iemand ontvangen als kanunnik of kapelaan, tenzij hij zal zweren het bovenstaande te onderhouden, in zover het hem aanbelangt. Zo helpe mij God en dit H. Evangelie».

---

rogabit et requiret alia capitula ut scribant opinionem suam. Et si omnes vel maior pars eorum primo capitulo scribenti consentiant, tunc defendetur per omnia capitula consilio, auxilio et favore et etiam expensis ab omnibus equaliter exbursandis. Si tamen postmodum inveniatur illum praetendentem se gravatum capitulum suum male informasse, solvet expensas per omnia capitula jam factas et ob eam causam necessario fiendas, si sit solvendo; alioquin (se . exigentiam) casus, aliter puniatur et corrigatur (et) taliter quod ceteris cedat in exemplum. Itemque hanc confraternitatem per sanctissimum dominum nostrum papam, prout in nobis est, procurabimus confirmari. Et ne forte in praemissis fraus aliqua commitatur, sed omnia plane procedant, ipsaque confraternitas firmius servetur, jurabit quilibet nostrum in forma que sequitur: Ego, N. juro ad hec sancta Dei Evangelia quod confraterninitatem inter capitula Bruxellensem, Mechliniensem, Lyrensem, Anderlectensem, Turnoutensem, Tenremondensem et Haltrensem initam et justissima causa factam, fideliter observabo et manutenebo, toto posse ad quemcumque statum umquam devenero et quod bene et legaliter deliberabo super defensione et tuicione praetendentis se gravatum prece, precio, odia et amore seclusis, nec propter damnum vel expensas per me, hac occasione sustinendas contra gravatum deliberabo. Et quod numquam aliquem in canonicum vel capellanum recipiam, nisi premissa quatenus eum tangunt, juraverit. Sic me juvet Deus et h(a)ec sancta Dei Evangelia. Et quodlibet capitulum procurabit cum effectu, quod subditi sui idipsum juramentum, quatenus ipsos subditos concernit, realiter prestabunt. In quorum omnium et singulorum premissorum testimonium has patentes litteras inde fieri, et nostrorum sigillorum munimine fecimus communiri. Datum et actum Bruxell(a)e in loco capitulari ecclesi(a)e beate Gudule consueto, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto mensis Septembris die tertia.» — Fragmenten van 5 zegels.

Deze overeenkomst kreeg het pauselijk «Vidimus» in April 1447 (200).

Paus Sixtus IV keurde deze overeenkomst tussen de kapittels goed bij bulle van 11 September 1475, gericht aan Thedoricus de Tuldel, abt van Park bij Leuven (201).

De kapittelliga bleef bestaan tot 1560.

6. Ceremonie bij de aanstelling en finantiele verplichtingen.

Het kapittel bepaalde de voorwaarden die dienden nagekomen bij de aanstelling van een deken, kanunnik, pastoor, kapelaan en koster (202). Zo was de benoemde verplicht persoonlijk of door een procurator te verschijnen voor de vergaderde leden van het kapittel.

Hierop volgde de voorlezing van de statuten. Vooreerst de verordening van paus Clemens IV, daarna de artikels 2, 3, 6, 8, 9 en 10 van de «nieuwe statuten» (1476); voor de pastoor en kapelaan waren de artikels 4, 11 en 12 voorzien.

Daarna moesten zij, neergeknield voor het H. Evangelie, de passende eed afleggen (203). Wij bezitten een tekst, waarin reeds melding wordt gemaakt van de kapittelsliga.

De tekst voor de deken is de volgende:

«Ik, N., deken van deze kerk, zweer trouw te zijn aan de kerk van Haaltert en het kapittel van deze kerk; aan ditzelfde kapittel eer en eerbied te betuigen; de kerk trouw te besturen en de residentieplicht te doen naleven, voor zover het de plicht is van de deken; de goederen van het dekenaat niet te verbeuren, de verbeurde naar mogelijkheid terug te winnen; de statuten, oude en nieuwe, na te leven; de heerlijke en goede gewoonten en vrijheden van de kerk en de broederschap tussen de dekens en de kapittels van de H. Goedele te Brussel, van de H. Rumoldus te Mechelen, van de H. Petrus te Anderlecht, van de H. Godomarus te Lier, van de H. Petrus te Turnhout, van O.L. Vrouw te Dendermonde en van de H. Gaugericus te Haaltert, kerken van het bisdom Kamerijk, afgesloten, naar de inhoud en de brieven hierover opgemaakt, na te leven en de inhoud er van in niets tegen te gaan of er iets tegen te doen; evenmin de geheimen te verklappen van het kapittel van Haaltert en van genoemde broederschap, tot welke taak ik ooit moge komen. Zo helpe mij God en dit heilig Evangelie» (204).

---

(200) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 26bis.

(201) Deze pauselijke goedkeuring komt voor in een schrijven van Arnoldus, abt van Park, op 14 Mei 1511 gericht aan de deken en het kapittel van S. Maarten te Aalst (Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 52).

(202) Statutenboek, blz. 19 v.

(203) id., blz. 19 v. - 20 v.

(204) Ter vergelijking de eedformule van de deken in 1634 en 1673:
«Ik beloof aan de Paus, aan zijne Excellentie de aartsbisschop van Mechelen, aan het kapittel eerbied en gehoorzaamheid. Al de voorschriften van het Koncilie van Trente aanvaard ik. De statuten door dit kapittel opgemaakt en nog te maken in de toekomst zal ik naleven. De goederen van het dekenaat, evenals de goederen, rechten, zegel en belangen van het kapittel zal ik trouw bewaren, de verloren of onwettig ontvreemde

Zo was er een eedformule voor de kanunniken, de pastoor, de kapelanen, de « vicarii », koster en onderkoster, die in zover van bovenstaande tekst verschilden, dat wel gehoorzaamheid werd beloofd aan de bisschop van Kamerijk en de deken, door de kanunniken (205), — gehoorzaamheid aan deken en kapittel en trouw nakomen van de aanwezigheidsplicht, door de onderhorigen van het kapittel (206).

De deken legde de eed af in de handen van de oudste kanunnik of van een kanunnik door deze gedelegeerd; een kanunnik of een mindere beneficiant deed deze eedaflegging in de handen van de deken, onderdeken of een door hen aangestelde.

Daarna diende de rekening te worden vereffend, door de benoemde of door zijn procurator, zoals het in gebruik was in de metropolitane, kathedrale en kollegiale kerken.

De deken was verplicht voor de « massa capituli » of de spaarspot van het kapittel 20 pond parisis te betalen; een kanunnik 12 pond parisis. Verder nog 3 pond parisis te verdelen onder de ontvanger, de koster en de roededrager of baljuw en 3 pond parisis voor de confraterniteit.

Daarbij waren de deken en de kanunniken gehouden, op de dag van hun aanstelling te beloven, en het nodige kapitaal hiertoe te bezorgen, voor een halve zak « goede tarwe », Aalsterse maat, tot vermeerdering der dagelijkse broodbedelingen.

Binnen de maand dienden zij eveneens te betalen voor het recht der koorkappen.

De pastoor betaalde voor de « massa capituli » 11 pond parisis; aan de ontvanger, de notarius, de koster en de roededrager, ieder 15 groten Vlaamse munt, en nog 2 pond parisis voor de broederschap.

De kapelaan en de koster betaalden voor de « massa capituli » 6 pond 12 schell. par. en 10 gr. Vl. munt aan ieder : ontvanger, notarius, (koster of kapelaan) en baljuw; verder voor de confraterniteit 1 pond 10 schell. par.

7. Zegel en kenteken van het kapittel.

Nu het bestaan van het kapittel te Haaltert naar zijn einde loopt, mag dit hoofdstuk niet worden afgesloten zonder enkele regels te wijden aan het zegel en de kentekens van het kapittel.

Reeds in de 13e eeuw, vermoedelijk vroeger, bezat het kapittel van S. Gorik een eigen zegel (207). Het oudste bewaarde zegel dagtekent van 1301 (208). Het is een zegeltje, rond van vorm, van

---

goederen zal ik naar best vermogen trachten terug te winnen en voor het overige wil ik betrachten mijn taak met goede trouw te vervullen. Zo helpe mij God en al zijn heiligen. »

(205) « juro quod ero fidelis ecclesiae meae Haltrensi, Domino nostro episcopo Cameracensi et decano hujus ecclesiae obediens... »

(206) « ... juro ad sancta Dei Evangelia reverentiam et obedientiam decano et capitulo, interesse omnibus horis pro posse, omne legitimo impedimento excepto, stari correctione capituli si in aliquo delinquero; ... »

(207) Wordt reeds vermeld in de oorkonde van 1250.

(208) Ra. Brussel : Tresorie des chartes de Flandre, Serie I, nr 1049.

2 cm. doorsnede. In het midden stelt het een pelikaan voor. In de rand het inschrift: « † S. CAPITULI HALTRENSIS ».

Het zegel van 1446, gehecht aan de verbondsakte der kapittels, kennen wij slechts uit een afdruk, in « De Geschiedenis van Aalst », III, door Fr. de Potter en Broeckaert. Het is ovaal van vorm (o. 6 cm. h. en 4 cm. br.) en vertoont de patroon van het kapittel, Sint Gorik, met mijter en staf, de rechterhand in zegenend gebaar (209).

Vermoedelijk had ieder kanunnik, altans onder de residerenden, zijn eigen zegel. Het zegel van kanunnik Pluim, uit de 14e eeuw, is ons bekend (210). Dit rond zegeltje van 2,2 cm. doorsnee draagt in het midden een gestileerde lelie en in de rand het inschrift: S(igilum) E. PLUME CL (eric)I.

Aan de akte van overeenkomst, gesloten tussen het kapittel en de pastoor, in 1330, hechtte ook pastoor Guillermus zijn eigen zegel (211).

Bij de overbrenging van het kapittel naar S. Maartenskerk te Aalst is er sprake van de « k e n t e k e n s » — « cum insigniis » (212) — van het kapittel. Van Gestel (213) doet ons een van die kentekens kennen, trouwens hetzelfde als dit op het oudste zegel, nl. « een gouden pelikaan op zwart schild » (214).

Besluit.

In deze uiteenzetting over de groei en de bloei van het S. Gorikskapittel te Haaltert, ging het vooral over de uiterlijke organisatie van deze instelling, want zelfs de statuten brachten weinig aarde aan de dijk over het leven van de kanunniken. Geen geschriften bleven ons bewaard over het godsdienstig en zedelijk leven der kapittelleden, evenmin als over hun invloed op de parochie en er buiten.

Uit een oorkonde van Juli 1320, voorkomend in het Cartularium van het Begijnhof te Dendermonde (214bis), blijkt dat de deken

---

(209) Slechts een klein fragment (rugzijde) van dit zegel bleef aan de oorkonde te Aalst bewaard.
(210) Stamp in het bezit van de heer Oscar Jooris, Haaltert.
(211) Statutenboek, blz. 7.
(212) Registre Cameracensia, n. X, fol. 203 ss.
(213) VAN GESTEL: **Historia Sacra et Profana archiepiscopatus Mechliniensis,** II, 141.
(214) « Les armoires du chapitre de Haeltert étaient donc de sable au pélican d'or » (REUSSENS, in A.H.E.B., jg. XXVIII, 1900, blz. 364, nota).
(214bis) Jan BROECKAERT: **Cartularium van het Begijnhof van Dendermonde,** blz. 20, 21.

van het kapittel door de bisschop van Kamerijk met een speciale kerkelijke opdracht werd belast, samen met de deken van de Kristenheid van Aalst. De deken van het kapittel te Haaltert had de voorrang op de deken van de kristenheid. Petrus, bisschop van Kamerijk, gaf aan beide dekens — « de deken van de kerk van Haeltert » wordt eerst genoemd — opdracht de voorrechten der begijnen van S. Gillis-bij-Dendermonde door het kapittel en de pastoor dier stad te doen eerbiedigen.

Gegevens ontbreken evenwel om te bewijzen dat de deken in andere omstandigheden met soortgelijke zendingen werd belast.

Terloops vernemen wij dat er onder de kanunniken « magisters » (= meesters in de theologie en het kerkelijk recht) waren. Deze titel werd slechts gegeven aan hen die geslaagde universiteitsstudies hadden gevolgd en bekwaam werden geacht zelf leermeester te spelen.

Hadden de kanunniken en kapelanen, buiten de magisters om, een zekere kulturele ontwikkeling en oefenden zij een invloed uit op het kultureel leven van de tijd ? Een nota, aangetroffen in een kerkrekening van Lede, wijst er op dat sommigen onder hen zich naar alle waarschijnlijkheid als kopisten onledig hielden. De kerkfabriek van Lede bestelde « aen Joes Scouve van Haeltert enen antiffenalr (= antifonenboek of boek met wisselzang) ende dit bij quaternen, omme 30 schell. elc quaterne, midts de stoffen ende dlinenden, vanden welke hij ons ghelevert heeft 58 quaternen, die bedraghen tot en zommen van 87 pond parisis » (215).

Artikel 8 van de « nieuwe statuten » handelt o.m. over de onderhoudskosten van de kapittelschool. Hierin leren wij het bestaan van deze school kennen, maar het is er ook al mee.

Een kanunnik van het kapittel te Haaltert, Daniel van Doorent, komt voor als ontvanger der tienden van de klerus, in het dekenaat Aalst, voor de hertog van Boergondië. Dit was een « vrijwillige » belasting door de geestelijkheid te betalen, tot finantiëring van de kruistocht tegen de Turken (216).

Deze schaarse gegevens wijzen toch op bijkomende aktiviteiten in het corps der kanunniken.

IV. OVERBRENGING VAN HET S. GORIKSKAPITTEL NAAR AALST, IN 1494.

1. De Overbrenging van het kapittel.

Omtrent de voorbereiding, welke deze overbrenging van het Haalterts kapittel naar S. Maarten te Aalst voorafging, weten wij niets. Werd hier reeds vroeger aan gedacht ? Als grond voor de overplaatsing werd op de eerste plaats vernoemd, de **gedurige oorlogen,** die het te Haaltert voor de kanunniken onveilig maakte en hen niet toeliet hun bediening naar behoren te vervullen. Want

(215) Kerkarchief Lede, kerkrekening van 1511/12.
(216) Bevestiging van ontvangst voor de eerste semester van het jaar 1455, der tienden van S. Jacobsgodshuis te Gent.

aan velen, die wensten te resideren, werd dit door de oorlogsomstandigheden verhinderd. En inderdaad, Maximiliaan van Oostenrijk had het aan de stok met de Franse koning. Maar in ieder geval waren er voorheen reeds harder tijden geweest. Zodat die oorlogen veeleer als een voorwendsel moeten aangezien worden.

Aalst werd verkozen omwille van de veiligheid, die deze stad bood. De plaats was immers « firmum et munitum ac pro ipsis canonicis tutum et securum ».

Als laatste reden, en dit zal wel de voornaamste geweest zijn, gold « de vermeerdering van de luister der stad Aalst ». Enkele kanunniken — er waren er immers van Aalsterse oorsprong — lieten zich verleiden door de beloften van het Aalsters magistraat en besloten naar Aalst te vertrekken.

De toelating tot de overbrenging werd verkregen zowel van de bisschop van Kamerijk, Henricus de Bergues, als van de aartshertog.

Deze plechtigheid vond plaats op Zondag, 20 December 1494.

De bisschop van Kamerijk was hierbij aanwezig, samen met Petrus de Lannoy, heer van Tresnoy, baljuw van de stad en het land van Aalst, en Kristofoor de Baronne, heer van het huis van aartshertog Philip de Schone en raadsheer, evenals het magistraat en de schepenen van Aalst.

Verschillende kanunniken, in kanunnikaal ornaat, werden door de geestelijkheid van S. Maartenskerk te Aalst, hiertoe opgeroepen, processiegewijs afgehaald, « met kruis en vanen », aan de Zoutstraatpoort. Daar werd de beslissing omtrent de overplaatsing van het kapittel van Haaltert naar Aalst door de bisschop voorgelezen.

Toen reeds verschenen, midden de feestelijke stemming, de eerste tekenen van onenigheid, die soms spannend zou worden, tussen de plaatselijke parochiale geestelijkheid en het kapittel. Wat hier plaats greep, wijst er op dat de overbrenging minder in de smaak viel van de geestelijkheid van S. Maartenskerk, die bang was hare onafhankelijke positie te zien verloren gaan. Want nauwelijks had de bisschop het dekreet der overbrenging voorgelezen, of magister Joos de Potter trad naar voor, om namens de quotidianisten-priesters van S. Maarten, lezing te geven van de kondities door hen gesteld en waarvan hij de naleving vroeg door het kapittel. Hij overhandigde het schrijven met deze voorwaarden aan de bisschop, daar het als geen geschikte plaats en omstandigheid tot onderhandelen werd aangezien.

De processie trok toen naar de S. Maartenskerk, waarheen de kentekens van het kapittel werden overgebracht. In aanwezigheid van hertogin Margareta, dochter van Karel de Stoute, raadsleden, wetgevers, schepenen, vele edelen en een massa volk van Aalst, droeg de bisschop de H. Mis op ter ere van God de H. Geest.

Na de Mis en het morgenofficie van de kanunniken, trokken de kapittelleden en Zeger van Hingene, pastoor van S. Maartenskerk, naar het gasthof van de bisschop. Hier werden door de pas-

toor de papieren, waarin de wederzijdse stelling der kanunniken en der parochiale geestelijkheid voor de toekomst, om de rust en de vrede te bewaren, waren afgetekend, ter bespreking gebracht. Bij deze bespreking, waaraan ook de wethouders der stad deelnamen, werd overeengekomen en aan de kanunniken van Haaltert de rust en de vrede in de Aalsterse kerk verzekerd. Eensgezind zouden de kanunniken, de pastoor, de kapelanen en quotidianisten de goddelijke diensten vervullen (217).

Alles zou, in de tijd van nu tot Pasen a., in een overeenkomst, gezamenlijk opgesteld, worden bepaald. Hieraan zou de bisschop zijn goedkeuring hechten en, bij betwisting, lag de verklaring in zijne bevoegdheid.

Achteraf zal blijken dat het gemakkelijker beloofd, dan nageleefd werd. De moeilijkheden zullen immers zeer talrijk zijn.

2. Haaltert en de overbrenging.

Bij de bevolking van Haaltert werd de overbrenging van het S. Gorikskapittel naar Aalst minder gunstig onthaald. De S. Gorikskerk hield op kollegiale kerk te zijn. Haaltert, dat nest van 12 à 1300 zielen, voelde zich gekrenkt en zou zich met alle mogelijke middelen verdedigen. Maar niets zou helpen. De groten hadden het pleit gewonnen en zouden hun overwinning handhaven.

De voornaamste ingezetenen van Haaltert voelden zich teleurgesteld door de beslissing van de bisschop en van Philip de Schone. Zij hoopten gehoord te worden te Rome. Een request werd tot de paus gericht. Deze gaf aan de deken van het S. Jacobskapittel te Leuven opdracht een onderzoek in te stellen nopens de gegrondheid der klachten van de bevolking van Haaltert. Het verbod van Philip de Schone aan de deken (1499) zich met de uitvoering van dit pauselijk bevel te belasten, kon deze niet weerhouden de zaak door te drijven. Wanneer een gunstige beslissing ten voordele van Haaltert nakend was, verzette Maximiliaan van Oostenrijk zich hiertegen (1509).

Inmiddels was, bij overeenkomst, van 16 November 1498, afgesloten tussen de bisschop van Kamerijk en het kapittel te Aalst, de juridische toestand van de S. Gorikparochie en haar bedienaar te Haaltert bepaald.

Het kapittel behield te Haaltert alle rechtsmacht, voorrechten, rechten en vrijheden, welke het er bezat vóór de overbrenging, behalve dat de opvolgers van de huidige pastoor en onderpastoors, bij gebeurlijke misbruiken, kwamen af te hangen van de bisschop.

De pastoors van Haaltert waren van nu af gehouden aanwezig te zijn op de landelijke synoden, die jaarlijks werden gehouden en de bisschoppelijke rechten, zoals die ten laste vielen aan de

(217) Par. Arch. Haaltert; Dek. Arch. Aalst.

andere kerken, te betalen. De kerk werd gerangschikt onder deze van middelmatige grote. Het Cathedraticum bleef ten laste van hen, die het voorheen betaalden.

Het kapittel bleef in het bezit van het begrafenisrecht van de pastoor en onderpastoor, evenals van het toezicht over de schenkingen en rekeningen; het kapittel nam de verplichting op zich de kerk van Haaltert van een goede en bekwame onderpastoor te voorzien, bij onbezet zijn van de cure.

De pastoor zou verder blijven beschikken over de 32 sesters graan, te nemen uit de graanschuur van het kapittel. Maar daar zijn werk was vemeerderd en gezien hij de aanwezigheidspenningen verloor, sinds de overplaatsing van het kapittel naar Aalst, verzekerde men hem een jaarlijkse toelage, op O.L. Vrouw Lichtmis uit te betalen, van 12 ponden parisis.

De parochieherder werd verplicht jaarlijks zes jaargetijden te doen, waarvoor hij de koster 6 Vlaamse groten moest betalen.

De overige jaargetijden verhuisden in principe naar Aalst, de erfgenamen mochten nochtans een voorkeur voor het behoud van het jaargetijde te Haaltert laten kennen.

Bisschop Jacobus de Croy bracht, in 1513, het aantal jaargetijden te Haaltert te doen op 12, zodat er maandelijks één was voor overledenen in de kerk begraven, en één plechtig, met vigiliën van 9 lezingen daags te voren, voor de stichter van het kapittel (218).

Gezien de geringe inkomsten van de kerk, bleven de twee Missen per week, door Egidius Herdincx en Geertrui Mets gesticht aan het altaar van de H. Antonius, te Haaltert.

De pastoor werd verplicht op de 4 hoogdagen (Kerstmis, Pasen, Pinksteren en Allerheiligen) en op de andere grote feestdagen (« in festis maioribus et triplicibus »), de Metten, de Primen, de Hoogmis en de 2e Vespers te zingen; op Zon- en feestdagen volstond de Hoogmis.

Ook hierin werden door Jacobus de Croy, bisschop van Kamerijk, op 10 December 1513 wijzigingen gebracht (219). Dit als gevolg van een overeenkomst tussen de schepenen, de kerkmeesters en de ingezetenen van Haaltert ernerzijds en de deken en het kapittel van Aalst anderzijds, samen verschenen voor de deken van kristenheid te Brussel.

Op de 4 hoogdagen werd de pastoor daarbij verplicht tot de 1e Vespers, de Tertsen, de Sexten, de Nonen en de Completen. Het hele officie was eveneens te doen op 2e Kerstmis, 2e Paasdag en 2e Pinksterdag, evenals op het feest van O.L.Vrouw-Hemelvaart en op dit van S. Gorik, patroon der parochie. Op Allerheiligen was hij gehouden na de Vespers het officie der doden te zingen en op Allerzielen een plechtige Requiem Mis, met Commendationes, te doen. Deze Commendationes werden ook voorzien op Zon- en feestdagen.

Aan het hoofdaltaar diende dagelijks een gelezen Mis te worden opgedragen.

---

(218) A.H.E.B., jg. XXVII, 1900, blz. 364-374.
(219) id.; Statutenboek, blz. 37 r. - 38 v.

Omtrent het altaar, waar de H. Mis zou worden opgedragen, waren opnieuw moeilijkheden opgerezen tussen het kapittel en de pastoor. De voornaamste ingezetenen van Haaltert maakten hierover beklag bij de landsdeken te Brussel. De bisschop, op zijn kasteel te Dilbeek, verordende op 19 December 1514, dat « de pastoor de missen-op-te-dragen-als-parochieherder, voortaan zou celebreren of laten celebreren aan het altaar van het hoogkoor. Dit altaar zou van nu af parochiaal worden genoemd (220).

Volgens de bepalingen van 1498 verhuisden de kapelanieën mee naar de S. Maartenskerk te Aalst, maar het kapittel ging de verplichting aan te Haaltert een priester — kapelaan — aan te duiden, om wekelijks 6 HH. Missen te zingen, waarin de vroegmis 's Zondags en op de feestdagen was begrepen. Die priester, die ook tot taak had de pastoor bij te staan in de zang en de goddelijke diensten, ontving hiervoor een vergoeding van 8 pond parisis. Hij was verplicht te Haaltert verblijf te houden (221).

Ook op dat punt bleek alles nog niet in orde in 1514, want de bisschop herinnerde het kapittel aan deze verordening, door zijn voorganger bepaald, nl. aldaar een residerend kapelaan, bekwaam de pastoor in zang en eredienst ter zijde te staan, aan te duiden (222).

De kerk- en H. Geestmeesters moesten jaarlijks hun rekeningen aan het kapittel voorleggen. De pastoor van Haaltert, evenals de bezitters van een kapelanie werden door het kapittel gekozen en aangeduid (223).

3. Het wereldlijk gezag en de overbrenging.

De overbrenging had plaats gevonden met de goedkeuring van de wereldlijke macht. Deze beriep zich op de familiebanden met de stichter Engelbert (224). Het was slechts een usurpatie van een recht en de zoveelste inmenging in kerkelijke aangelegenheden.

De Haaltertse oppositie tegen de naar hunne mening onrechtvaardige overbrenging van het kapittel van Haaltert naar Aalst, vond een sterke tegenstand bij Philip de Schone. Het magistraat van Aalst zal ook niet werkeloos gebleven zijn, om deze tussenkomst bij de aartshertog af te dwingen. Deze laatste verzette zich tegen het door de paus bevolen onderzoek. Hij schreef in die zin, op 14 Juni 1498, een brief aan de deken van het S. Jakobskapittel

---

(220) « dicimus... quod curatus modernus et qui pro tempore fuerit dictae ecclesiae Haeltrensis, missas quas ad causam suae curae celebrare tenetur, deinceps in altari summi chori ejusdem ecclesiae celebrare vel celebrari facere poterit et deberet. Quotque altare hujusmodi summi chori inantia parochiale vocabitur... » (Statutenboek, blz. 40 r.).

(221) « qui in loco moram trahet » (Statutenboek, blz. 35 v.).

(222) « capitulum... tenetur deinceps per presbyterum idoneum in loco de Haeltre residentem, in cantu imbutum, ac talem qui etiam curato in divinis officiis assitere poterit juxta tenorem hujusmodi ordinationes celebrari facere... » (Statutenboek, blz. 40 v.).

(223) A.E.H.B., jg. XXVIII, 1900, blz. 373, 304.

(224) « capitulum per suos progenitores ibidem erectum » (1494).

te Leuven (225). Hierbij nam hij de verdediging op zich van de kanunniken, die om een groter goed naar Aalst waren verhuisd. Hij wees er op dat de translatie door de diocesane overheid was toegelaten geweest, evenals door de hertogen « als stichters van dit kapittel en als erfgenamen van onze voorgangers ». Nu hij kwam te vernemen dat de paus, ingevolge de klachten der inwoners van Haatert, de deken met een onderzoek had gelast, in strijd met de rechten van het wereldlijk gezag, verbood de hertog op het verzoek van de inwoners van Haaltert en de opdracht van de paus in te gaan.

Maar de deken dreef het onderzoek toch door, spijts het verbod. De uitspraak, die natuurlijk lang hangend bleef, dreigde de plannen van de aartshertog in de war te sturen, want de deken en de leden van het kapittel waren voor de onderzoeksrechter van de paus geroepen, « pour voir annuler et retracter la dicte traslation », in tegenspraak met het bevel van de wereldlijke macht. Verstoord, liet Maximiliaan op 18 Mei 1509 een brief sturen aan de bevolking van Haaltert (226).

In dit schrijven werd de toepassing van de pauselijke bullen, die deze overbrenging wilden ongedaan maken, verboden en werden bedreigingen met zware straffen uitgesproken tegen de inwoners van Haaltert, indien zij nog iets hiertegen durfden ondernemen.

Uit een toegevoegd stuk leren wij de personen kennen, die werden bedreigd met een boete van « 500 lions d'or », nl. Joos de Scrivere, Raas de Wert, Egidius de Sadeleere, Jan de Smet, Cornelis de Hont, Joos de Hase, Pieter van Hove, Jan van den Berghe, Cornelis van (den) Welle, Raas van de Wielle, Cornelis Warand, Pieter de Schrivere, Adriaan de Saleere, « tous subgetz, manans et habitans du dit Haltert » (227).

Dit volstond om de Haaltertse bevolking definitief het zwijgen op te leggen en de beslissing verder onbemoeid te laten.

4. Aalst en de Overbrenging.

Maar zeer spoedig ervoer het kapittel te Aalst dat het beter was eerste te zijn in een klein dorp, dan met anderen het gezag te moeten delen in een grote stad. Want nauwelijks was het kapittel naar hier overgebracht of er ontstonden reeds moeilijkheden tussen kapittel en pastoor. Dit konflikt zal praktisch blijven voortduren tot wanneer het pastoorschap van S. Martenskerk met de proosdij (die inmiddels opnieuw het dekenaat verving) werd verenigd in 1673 (228). Maar later hernemen de twisten, steeds tot groot nadeel van de eredienst en

---

(225) Fr. DE POTTER en J. BROECKAERT : **Gesch. van Aalst,** III, blz. 254, 255.
(226) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 47.
(227) Stuk toegevoegd aan de koninklijke verordening.
(228) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 129.

tot ergernis van de bevolking, tot wanneer deze door bemiddeling van de aartsbisschop van Mechelen, in 1777, opnieuw werden bijgelegd.

Deze moeilijkheden, evenals deze met het stadsbestuur, o.m. om de accijnsrechten (229), vallen buiten het bestek van deze studie.

5. Laat berouw.

In 1664 richtten de deken en de kanunniken van het S. Maartenskapittel te Aalst een verzoek tot de koning om naar Haaltert te mogen terugkeren, gezien zij er de verwachte vrede niet hadden gevonden, maar integendeel « qu'ils se sont vue accabler par un grand nombre de procedures, des dissentions en des troubles intestens », daarbij het verlies der genegenheid van de Haaltertse bevolking en van tal van geestelijken. Deze afzijdigheid groeide nog gestadig aan, waartegen ze slechts een middel kenden, nl. de terugkeer naar de stichtingsplaats. Waar de oorlogen de verplaatsing voorheen wettigde, werd zij nu niet minder gewettigd geacht ter oorzake van de moeilijkheden.

De kanunniken meenden ook dat het te Haaltert rustiger was, wat zij noodzakelijk oordeelden voor het geestelijk leven. Daarbij waren hun inkomsten zo gering geworden, dat zij moeilijk konden leven in de stad, waar o.m. de vele kosten drukten van « jubileum, publicque processen, uytvaerten van de keysers, coningen ende princen vanden lande ». Ten andere in oorlogstijd was het te Aalst niet veiliger dan te Haaltert, gezien de geringe verdediging van deze stad, waar zij trouwens nog meer last hadden van garnizoenen.

De kanunniken hoopten bij de koning inwilliging van hun bede te vinden (230).

Dit verzoek bleef zonder resultaat en liep uit op een minnelijke regeling der moeilijkheden.

Het kapittel bleef te Aalst tot de afschaffing door de wetten der Franse Republiek, wanneer de prebendegoederen werden gekonfiskeerd, waarmee alle levensmogelijkheden definitief een einde vonden.

SLOT.

Bij het einde van deze beschouwingen over het S. Gorikskapittel te Haaltert, dat gedurende 450 jaar de luister uitmaakte van het dorp, om hierna, onder een andere benaming, nog 300 jaar te leven en te vechten voor zijn grootheid in de stad Aalst, kan men slechts betreuren dat ons zo weinig inlichtingsbronnen zijn bewaard gebleven. Zoveel meer zou er over te schrijven zijn, maar de gegevens ontbreken.

Een stuk leven, een brok geschiedenis van Haaltert blijft hiermee verbonden; en het is wel erg jammer dat wij weinig of niets vernemen over de invloed van het kapittel op het godsdienstig en kultureel

---

(229) Dek. Arch. Aalst, o.m. Oork. nr 92 (a° 1564), nr 132 (a° 1689) en nr 87 (a° 1559).

(230) DE POTTER en BROECKAERT, **Gesch. van de Stad Aalst,** III, 257-259.

leven der bevolking. Want zeker had het kapittelleven een invloed, mogelijk soms ten kwade, wanneer een excommunicatie de opstandige kanunniken trof en aldus het kerkelijk leven werd verlamd, veelal ten goede, door het voorbeeld dat van de besten onder hen uitging. Daarbij, gedurende een tijdbestek van vier en half eeuw kwamen hier mensen samen, om dag en nacht, God te bidden en te huldigen in naam van het volk.

Het dorp, dat door zijn kapittel mee optrad in de rij der kapittels, die een verbond sloten in 1446, verloor die glans en kwam te staan naast de vele kleine dorpen van het Land van Aalst. Voortaan kon het nog slechts wijzen op een groter verleden, dat voortleefde in zijn eenmalige kollegiale kerk,... en in de finantiële lasten die de bevolking verder voor het kapittel moest dragen.

De gewettigde tegenstand van de bevolking tegen een onrechtvaardige overbrenging van het kapittel naar Aalst, werd gebroken door de inmenging — die zo dikwijls in de loop van het bestaan van het kapittel dit tot stoffelijk en geestelijk nadeel zou strekken — van de wereldlijke macht in kerkelijke aangelegenheden.

Aalst nam een eervol bezit, dat Haaltert werd ontstolen, over,... tot wanneer het op haar beurt hiervan zal worden beroofd door de vloed der Franse Revolutie.

Het pastoorschap, de schakel tussen Kerk en volk, dat tot nu toe in de schaduw stond van het kapittel, zal voortaan op de voorgrond treden en zijn zending beter dan voorheen vervullen, al zal de afhankelijkheid van het Aalsters kapittel, nu en dan ook wel wrijvingen en moeilijkheden voor gevolg hebben.

AANHANGSEL.

Proosten en Dekens van het S. Gorikskapittel.

EGIDIUS, wordt als proost vernoemd in het jaar 1185, in een zeer oud stuk, waarbij Rogerius, bisschop van Kamerijk, aan het kapittel ten eeuwigen dage de schenking van de prebende, « vulgo hebdomadarie », afstaat (231).

JOANNES, deken in 1243 (232) en in 1294 (233).

(Nikolaas, deken in 1258 (234).

WILLEM, deken van de kerk van Haaltert, treffen wij op 1 Juni 1287 aan onder de getuigen, die te Aalst aanwezig waren bij de proclamatie van de brieven door Jaak de Pisis, om te protesteren tegen de uitspraak van Rudolf, keizer van het Duitse rijk, waarbij de graaf van Vlaanderen vervallen werd verklaard van het Land van Waas, de Vier Ambachten, het Land van Aalst en Geraardsbergen, evenals van de Scheldestreek, terwijl de barons en de heren, aanhangers van de graaf, in de ban van het Rijk werden gedaan; om beroep te doen op de uitspraak van de H. Stoel; om te verklaren dat de graaf van Vlaanderen bereid is alle bewijzen van zijn rechten te leveren; om de uitspraak van Rudolf waardeloos te verklaren en, ten slotte, om de graaf en zijn

(231) VAN GESTEL, II, 143.
(232) id.
(233) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 7.
(234) VAN GESTEL, II, 143 & DE POTTER en BROECKAERT: **Gesch. der Stad Aalst.** Deze begaan evenwel een vergissing, want de genoemde Nikolaas, was deken der kristenheid en « de Halo ».

aanhangers te plaatsen onder de bizondere bescherming van de H. Stoel. Dit werd afgekondigd te Pamele op 29 Mei, te Ronse op 30 Mei, te Geraardsbergen op 31 Mei, te Aalst op 1 Juni in de S. Maartenskerk, te Assenede op 3 Juni en te Baudeloo op 4 Juni (235).

NIKOLAAS DE BOUCABELLA DE URBE, deken in 1308 (236).

NIKOLAAS, dictus de Hellyewe, deken in 1347 (237).

HUGO DE VARENNES (de Varena) werd op 2 Mei 1352 door Clemens VI tot deken benoemd van de S. Gorikskerk te Haaltert (plaats vrijgekomen door het overlijden van de deken buiten de Romeinse curia), met de plicht te resideren. Deze benoeming werd hem verleend, op verzoek van zijn familielid Petrus, bisschop van Clermont, spijts hij reeds in het bezit was van een kanunnikale prebende van Veurne (238). In 1357 blijkt hij nog in het bezit van het dekenaat te Haaltert (239), alhoewel...

JACOBUS ANDREE, die op 8 Maart 1353 reeds in het bezit was van het dekenaat van Haaltert, samen met een personaat te Herenthals en te Noorderwijk, wijl zijn broeder Petrus, bisschop van Kamerijk, tot Innocentius VI een verzoek richtte om een prebende « sub exspectatione » in het kapittel van O.L. Vr.-kerk te Antwerpen, wat ook werd toegestaan (240).

DANEEL, deken in 1371 (241), « wilen deken » te Haaltert, vóór 1388 (242), is vermoedelijk dezelfde als **DANEEL DE HERTOGHE,** door De Potter aangegeven.

JOANNES ZEELKENS, deken in 1418, werd pastoor te S. Pieters-Leeuw.

JOANNES VAN GAVER volgde hem door permutatie als deken op. Voorheen was hij pastoor te Wijnhuizen (243). Hij verzaakte er aan in 1425.

WILLEM ADRIANI betaalde de annaten aan paus Martinus V voor de opvolging van Jan van Gavere, op 19 September 1425 (244). In 1429 betaalde Arnoud Iwain, geestelijke van het bisdom Utrecht, in naam van de deken, voor een prebende met deze bediening verenigd (245).

PAUL BEYE verkreeg in 1429 van dezelfde paus het dekenaat te Haaltert door permutatie met Adriani (246). Deze betaalde op 28 November 1431 de annaten voor een 2e kanunnikaat alhier, vrijgekomen door het overlijden van de titularis en welke diende verenigd met de prebende van de deken (247).

JAN DOEN of **DOEY** werd opvolger van Paul Beye door ruiling met de kapelanie van O.L. Vrouw in de kerk van Nevele (248). Hij verkreeg zijn benoeming als deken op 20 Februari 1432 (249) en verzaakte er reeds aan op 28 Februari van datzelfde jaar (250).

(Laurent van Musschezele, deken in 1434 (251).

---

(235) Baron Gillis de SAINT GENOIS : **Inventaire des chartes des Comtes de Flandre.** Gand, 1843-46, nr 445.
(236) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 9.
(237) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 10bis.
(238) **Suppliques de Clément VI,** nr 2377.
(239) **Suppliques d'Innocent VI,** nr 929.
(240) **Suppliques d'Innocent VI,** nrs 133, 823.
(241) Statutenboek, blz. 7 r.
(242) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 15.
(243) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 20.
(244) A.H.E.B., jg. XXXI, 1905, blz. 37.
(245) id., blz. 287.
(246) id., blz. 309.
(247) A.H.E.B., jg. XXXII, 1906, blz. 111.
(248) Robert ARNOLD : **Regesten... Pontificat Eugens IV,** nr 2460.
(249) id., nr 2725.
(250) A.H.E.B., jg. XXXIII, 1907, blz. 112.
(251) Tot ons spijt moeten wij deze vrome persoonlijkheid verbannen uit de reeks der dekens van het kapittel te Haaltert. VAN GESTEL, o.c., II, 143.

WILLEM GALLAND, als deken van het Haalterts kapittel in 1434 overleden, werden door

JAN DE PLASSEY, op 8 November 1434, de annaten betaald voor dit dekenaat (252).

GALTERUS FABRI, magister artium, die reeds in 1432 van paus Eugeen IV een kanunnikaat en prebende bekwam te Haaltert, en nog hetzelfde jaar een prebende in S. Salvator te Kamerijk (253), werd later deken van het S. Gorikskapittel te Haaltert.

STEVEN DE BRUWERE of **DE BROUWER** volgde deken Fabri op omstreeks het jaar 1464 (254). Zijn benoeming bracht de excommunicatie mee voor de kanunniken te Haaltert, die zich tegen deze aanduiding hadden verzet. Hij vervulde deze fuctie nog in 1469 (255) en, volgens Van Gestel, die hem dokter in de beide rechten en professor van de Leuvense faculteit noemt, nog in 1490 (256).

JAN WITTEVELDE, alias Cleerbout, magister, was in 1495, bij de overbrenging van het kapittel naar S. Maartens te Aalst, onderdeken te Haaltert (257).

Kanunniken van het S. Gorikskapittel.

Midden de 13e eeuw (258) :

Nicolaus Mada, Thuricus Canonicus, Philippus Canonicus, Joannes de Wale, Philippus de Audenarde, magister Ghilbertus Parisiensis, Joannes de Duato (van Dowaai), **Dominus Henricus de Bella** (van Belle), **Jacobus de Castello** (van de Kastele), **Egidius Canonicus** en **Godonus.**

In 1278, kanunnik **Nikolaas** (259).

Hugo de Sancto Amando was reeds kanunnik te Haaltert vóór 1317 (260).

Joannes Balbeti, kanunnik « sub exspectatione » in 1323 en 1328, was in het bezit van een kan. prebende te Haaltert in 1334 en 1346 (261).

Adinulphus de Supino, kanunnik te Haaltert reeds vóór 1322, diende omwille van zijn vele prebenden in 1326 aan deze te H. te verzaken (262).

Magister **Joannes de Fumone,** geestelijke, werd op 7 Maart 1326 begiftigd met een kanuunikaat en prebende te H. († 1344) (263).

---

plaatst Laurentius van Musschezele ten onrechte onder de Haaltertse dekens. In 1437 werd hij reeds tot prior benoemd van de Karthuizerkluis van O.L. Vrouw te Herne-bij-Edingen, waar hij « sinds 3 of 4 jaar » monnik was (blz. 53), na voorheen « rector scholarum » te zijn geweest te Aalst, zijn geboortestad. Hij werd in de orde aanvaard door prior Joannes Montegys, omstreeks het jaar 32 of 33 (blz. 79). Geen der kronijkschrijvers van de kluis te Herne weet iets af van zijn vroegere aktiviteit te Haaltert. Trouwens de reeks der dekens biedt weinig of geen ruimte voor Laurentius van Musschezele, die in geen enkele oude bron wordt vermeld. Cfr BEELTSENS A.-AMMONIUS J., **Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Herines-lez-Enghien,** édit. E. Lamalle. Louvain, 1932. Bibl. de la Revue d'Hist. Ecclés., 8.

(252) A.H.E.B., jg. XXXIV, 1908, blz. 63.
(253) R. ARNOLD. o.c., nrs 2420, 2611.
(254) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 29.
(255) **Inv. Anal. des Cameralia des Arch. Vat,,** nr 653.
(256) VAN GESTEL, o.c., II, blz. 143.
(257) Kerkarchief te Haaltert.
(258) Dek. Arch. Aalst, in Oork. nr 29bis : « in folio antiquissimo ».
(259) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 8.
(260) **Suppl. de Jean XXII,** nr 424.
(261) id., nrs 1665, 2134, 3624, **Suppl. de Clément VI,** nr 975.
(262) **Suppl. de Jean XXII,** nrs 1094, 1100, 1703.
(263) id., nr 1703; **Suppl. de Clément VI,** nr 270.

Magister **Guillelmus de Merlerii,** overleed als kan. van S. Gorikskapittel te H., in 1329, waar hij op 5 Oktober werd opgevolgd door

Guillelmus de Fabrica (264), die aan deze prebende verzaakte in 1331, voor de parochiekerk van Roffinhaco (265).

Petrus Gordonius, geestelijke van Clermont, werd door paus Joannes XXII, op 13 Januari 1330, tot kanunnik benoemd te Haaltert, « alhoewel de toewijzing van deze prebende toekwam aan de deken en het kapittel van de kerk van Haaltert ».

Gazabertus Barata volgde G. de Fabrica op in 1331, na te hebben verzaakt aan het rectoraat van de kerk van Roffinhaco. Hijzelf verzaakte aan de prebende van H. in 1343 (266).

Jacobus de Villa was in 1342 kanunnik van de H. Kruiskerk te Kamerijk, van Haaltert, van Incourt, van Antoing, van S. Germanuss te Bergen, van Zinnik,... wanneer hij om een nieuwe prebende verzocht te Kamerijk. Hij overleed in 1350 (267).

Hugo Durdenier komt voor als geprebendeerde met een kanunnikaat te H. in 1342 en 1355 (268).

Godefridus de Joinville, kanunnik te Haaltert in 1342, verzaakte aan deze prebende wanneer hij in 1346 bisschop werd van Tirasona (Spanje) (269).

Aymericus Charrieyras werd door paus Clemens VI benoemd in 1343, na de verzaking van G. Barata. Hij komt nog voor als kanunnik te H. in 1355 en 1357 (270).

Petrus Maximi de Valerianio de Piperno, reeds kanunnik te Reims en in de hoop op een kanunnikaat te Soissons, werd op 27 Januari 1344, bij het overlijden van Joannes de Fumone, tot kanunnik benoemd te H. Aan dit kanunnikaat verzaakte hij in 1348, bij zijn benoeming tot bisschop van Mileto (Italië) (271).

Hubertus de Montecalvo, kanunnik van Zinnik, Le Puy, deken van S. Gorikskapittel te Kamerijk, Cantor van de kerk van O.L. Vrouw Boodschap, aartspriester van Bagiaco, kanunnik te Haaltert, verwierf deze laatste prebende op 6 Dec. 1346, bij de verzaking er aan van G. de Joinville (272).

Joannes dictus Brayne, studeerde aan de universiteit van Parijs, wijl hij kanunnik was te Haaltert, in 1347 (273). Uit datzelfde stuk leren wij de namen kennen van de kanunniken die in dat jaar persoonlijk resideerden, nl.

Cornelius dictus Costre, priester, **Egidius dictus de Rode,** pr., **Nicolaus dictus tSoncke,** pr., **Petrus dictus Calleboud,** pr., **Willelmus dictus Oste,** diaken, **Michael dictus Vos,** geestelijke, en **Nicolaus dictus Hont,** geestelijke.

Thomasellus de Ceccano was in 1348 kanunnik te Haaltert, wanneer hij dank aan zijn groot-oom kard. Anibaldus de Ceccano, een prebende bekwam te Doornik (274).

Reginaldus de Capella bekwam een kanunnikale prebende te Haaltert, eveneens van paus Clemens VI. Hij was er nog in het bezit van in 1353 (275).

Joannes Brevis, overleed in 1351 als kanunnik van S. Gorikskapittel te Haaltert en werd op 31 Juli 1351 opgevolgd door

---

(264) **Suppl. de Jean XXII,** nr 2526.
(265) id., nr 3009.
(266) id., nr 3009.
(267) **Suppl. de Clément VI,** nr 137.
(268) id., nrs 233, 597.
(269) **Suppl. de Clément VI,** nr 1112.
(270) id., nr 349.
(271) id., nr 645.
(272) id., nr 1112.
(273) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 10bis.
(274) **Suppl. de Clément VI,** nr 1450.
(275) id., nr 1475; **Suppl. d'Innocent VI,** nr 229.

Gilbertus Bernaert of Guillelmus Bernardi (276).

Gilbertus van Delft, geestelijke van het bisdom Terwanen, werd te H. benoemd « sub exspectatione », op verzoek van Lodewijk, graaf van Vlaanderen (277).

Petrus van Clermont, geestelijke, was in 1357 kanunnik van Haaltert (278).

Raas de Busco, geestelijke, magister artium, werd in 1362 tot kanunnik benoemd te Haaltert (279).

Henricus Ghete de Bursellis bekwam een prebende « sub exspectatione » in de kerk van Haaltert (280).

Joannes Gortembeke, Mechelaar, subdiaken, magister in artibus et medicina, baccalaureus in de rechten, deken van de medische faculteit te Parijs, bezat een prebende in S. Donaas te Brugge en, in 1362, een « in betwisting » in S. Gorik te Haaltert (281).

Joannes Jacobert, van Hornaing, raadsheer van de graaf van Blois, was kanunnik te Haaltert in 1371, nog in 1379 (282).

In 1379 werden bij een schenking als kanunniken genoemd : **Jacobus de Columbario, Henricus de Gheete, Cornelis magister junior, magister Joannes Webel, Joannes Villicus** (283).

Vóór 1395 behoorde **Jan van Welle,** magister (= Joannes Webel ?) tot het Haalterts kapittel (284).

Joannes Pomelezi werd tot kanunnik benoemd op 15 Juni 1422 (285).

Bartholomeus de Montepulciano kreeg te Haaltert een prebende op 18 Mei 1422. Hij overleed in 1429 (286).

Petrus Presbyter overleed in 1422 in het bezit van een prebende te Haaltert (287).

Spaen genaamd de Fries verkreeg van paus Martinus V een kanunnikale benoeming te Haaltert op 26 Sept. 1422 (288).

Willem Adriani werd tot kanunnik in S. Gorikskapittel te H. benoemd in 1425 en in 1429 tot deken (289).

Willem Pulcrinepotes overleed als kanunnik van het Haalterts kapittel in 1429 (290).

Bartholomeus Poignare verkreeg een kanunnikaat op 7 Augustus 1429 (291).

Arnoud de Busco, kanunnik benoemd te Haaltert op 9 September 1429, verzaakte deze prebende in 1446 (292).

In 1438 waren volgende kanunniken in het bezit van een prebende te Haaltert : de deken X, **Willem Franco, Walterus de Boussout, Henricus de Condaco** (van Condé ?), **Nicolaus Presbyter, Anselmus de Blekin, Joannes de Soriel, Lambertus de Casleto, Joannes de Lovanio** (van Leuven) en **Autbertus** (293).

---

(276) **Suppl. de Clément VI,** nrs 2241, 2333.
(277) **Suppl. d'Innocent VI,** nr 80.
(278) id., nrs 987, 991, 1829.
(279) **Suppl. d'Urbain V,** nr 234.
(280) id., nr 521.
(281) id., nr 1161.
(282) **Suppl. d'Innocent VI,** nr 160; **Suppl. de Clément VII,** nr 2420.
(283) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 16.
(284) Ra. Brussel : Rekenkamer van Vlaanderen, nr 14288.
(285) A.H.E.B., jg. XXXI, 1905, blz. 21.
(286) id., jg. XXXI, 1905, blz. 291.
(287) id., jg. XXXI, 1905, blz. 24.
(288) id., jg. XXXI, 1905, blz. 24.
(289) id., jg. XXXI, 1905, blz. 37.
(290) id., jg. XXXIV, 1908, blz. 238.
(291) id., jg. XXXI, 1905, blz. 291.
(292) id., jg. XXXI, 1905, blz. 291.
(293) A.H.E.B., jg. XXVIII, 1900, blz. 164.

Dirk van Zuerendriesch betaalde 30 florijnen voor een prebende van kanunnik te Haaltert in 1446 (294).

Bij herstellingswerken aan de kerk, in 1455, komen in een overeenkomst, die werd afgesloten de namen van volgende kanunniken voor:

Daniel van Doorent, Godfried de Gravia, Jan van Zuerendriesche, Joannes de Clercq en **Joos de Bost** (295). Dezelfde namen komen nog voor in 1464, maar Joannes de Zuerendriessche wordt een **Jacobus van Zuerendriessche** (296).

Daniel van Doorent trad, op 17 Mei 1464, als getuige op bij het afsluiten van een overeenkomst tussen de Quotidianisten van S. Maarten en de schepenen van Aalst (297).

In 1469 waren de residerende kanunniken te Haaltert **Robertus Herdinck, Daniel van Doorent, Judocus de Bost alias de Allo, Jacobus van Zuerendriessche, Daniel Fabri** (298), evenals **Jean Clericus** (299).

Magister **Jan de Keysere,** in 1488, en **Joris Cabbiliau,** in 1489, beide kanunniken te Haaltert, werden als gildebroeders opgenomen in de S. Jorisgilde te Aalst (300).

Bij de overplaatsing van het kapittel van Haaltert naar Aalst, waren hierbij aanwezig **Joannes Wittevelde,** onderdeken, **Joos van der Dorrent, Philippus Tollin, Philippus Stomelin, Cornelius Vlaeykin, Joannes de Sadeleer** en **Joannes André** (301).

Kapelanen en Onderpastoors te Haaltert vóór 1495.

ARNULPHUS DE MAGNOPONTE, in het bezit van de kapelanie van O.L. Vrouw in 1342 (302).

EGIDIUS DICTUS CAPELLANUS, trad in 1347 op als procurator en zaakwaarnemer van de belangen van de deken (303).

ARNOLD VOS, kapelaan van de graaf van Vlaanderen, bezat ook de kapelanie van Haaltert, in 1353 (304).

JOANNES DE RODE, perpetuus capelanus, in 1369 (305).

GUILLELMUS DE FRIGIDOMONTE (van Kouderberg), perpetuus cap., in 1378 (306).

Voor 1379 worden twee kapelanen JOANNES ANDREE en PETRUS CALLEBOUT genoemd, naast 4 onderpastoors: WILLEM (DE) HONT, NIKOLAAS (DE) HONT, JOANNES ROBBIJNS en EGIDIUS EEBIJNS (307).

In 1438 was de eerste kapelaan JOANNES VLEMINCK, de 2e EGIDIUS DE WOUWE(RE), de 3e JOANNES DE RODE, de 4e JOANNES ANDREE, de 5e ARNOLD DE VOS, in het bezit van de kapelanie van O.L. Vrouw, de 6e PETRUS CALBAUT (308).

HOFSTADE. **J. de Brouwer.**

---

(294) **Invent. Anal. des libri obligationum et solutionum des Arch. Vat.,** nr 1631.
(295) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 28.
(296) id., nr 29.
(297) Boek met den Haire, f° 13 v. (Sa. Aalst).
(298) Par. Arch. Haaltert.
(299) **Invent. Anal. des Diversa Cameralia des Arch. Vat.,** nr 659.
(300) Gildeboek van S. Jorisgilde te Aalst.
(301) Par. Arch. Haaltert.
(302) **Suppl. de Clément VI,** nr 24.
(303) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 10bis.
(304) **Suppl. d'Innocent VI,** nr 85.
(305) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 14.
(306) **Suppl. de Clément VII,** nrs 303, 1095.
(307) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 16.
(308) A.H.E.B., jg. XXVIII, 1900, blz. 164.

Van mensen en van luttele feiten uit het land van Aalst in de 18de eeuw

In 1738 werd Lieven Vermie, 75 jaar oud, geboren te Wambeek, « sone Frederick doen hij leefde speleman van professie... sich generende met de viole te spelen ende op de kermisse te gaen met een draeybert ende een kraem met messen, gespen ende diergelijcke waeren » ..., maar sedert 40 jaar ingezetene (nl. Lieven) van « Catthem resorterende onder Borghgrave Lombeeck lande van Aelst, comende uyt de vroegmisse gevangen genomen ende gebracht op den casteele tot Liedekercke » ...

Hij was er van beschuldigd « sich misdragen te hebben met op 19 Junij sekeren Jeroom van der Kelen, 29 jaer oud, boschwachter der abdije van Ste Cornelis neffens Ninoven, die buyten aen des gevangenen wooninghe met sijn sone in krackeel was, te hebben ingevaeren, sijn fusieck ontweldight, ende alsoo occasie gegeven en toegelaten te hebben dat den boschwachter heeft onder de voet gekregen ende quaelijck behandelt waerdoor hij den volgenden nacht sich heeft bevonden in soodanighe benouwtheyt, dat hij is geaministreert geworden van de H. Olie ende eenige dagen moeten het huys houden » ...

Na een nogal grondig onderzoek werd de beklaagde echter van alle vervolging ontslagen, maar hij moest zich in de toekomst van dergelijke feiten « onthouden ». Uit dit vonnis valt licht op te maken dat de feiten eigenlijk zo erg niet geweest waren.

Jeroom van der Kelen was nog niet lang tot boswachter aangesteld en hield blijkbaar geen rekening met bosgeplogenheden, die er misschien sedert eeuwen in zwang waren.

Op een schone dag had hij Liesebet, de dochter van Lieven Vermie bezig gevonden met gras te snijden in het « Cloosters bosch... in den grooten bosch anders genoemt den Armenbosch ». Hoewel het meisje beweerde dat ze, mits betaling van 10 stuivers per jaar aan elken van de drie boswachters, toelating had om gras te snijden, wou van der Kelen evenwel van niets horen en smeet hij haar op de grond, zette zijn knie op haar borst en rukte met geweld de « sichel » uit haar hand, zodat ze aan de « vinderen » gekwetst werd.

Inmiddels werd ook vader Vermie bekeurd omdat hij een bussel hout « ten minsten schaede » afgekapt had. Hij beweerde echter dat dit « aldaer gemeyn was te geschieden door het arme volck daer ontrent woonende... dat sij geen houdt en hebben aen hun selven nochte middel om te koopen, ende voor sulcx genootsaeckt is van den bosch te profiteren woude sij sich van koude niet laeten bevriesen... dat van outs is geseyt dat dien bosch aen de gemeynte oft aen de arme toebehoorde » ... Hij zelf had « in sijne jonghe daegen gesien dat de arme lieden daer veel houdt haelden sonder tegenseggen van die van de abdije... dat men oock t'sedert desen tijdt daer soo strikt niet en is geweest, ende dat men maer eerst daer soo scherp heeft begonnen op te passen t'sedert het aencomen van den tegenwoordigen boschwachter (van der Kelen), nu geleden 2-3 jaeren ». Voorders had hij « altoos hooren seggen dat d'abdije over den selven bosch niet een oort is geldende in de lasten » ...

In welke omstandigheden was nu van der Kelen zo toegetakeld geworden ?

Een tijdje na het geval met de dochter van Vermie, op een avond, was haar broeder Gillis, 23 jaar oud « sittende op eenige hopstaecken voor sijn vaders huys ». Van der Kelen kwam daar voorbij en Gillis groette hem niet. Hij vroeg hem dan waarom hij hem geen goede avond wenste « oft hij op hem monckte » ? Gillis antwoordde dat hij met hem « geen affairens » had en vroeg hem wanneer hij de sikkel van Liesebetten zou weerbrengen. Daarvoor moest hij zich wenden bij de heer Collier (de rentmeester van de abdij ?) was het antwoord. Zo kwam het tot een krakeel en tot een gevecht waarin gesproken

werd van een « lap ende van een schup onder 't gat... van stukken van een slaen... van de beenen onder 't lijf te schieten... ick schiet u door het lijf uyt den naem van mijn meester », zei van der Kelen ook nog.

Maar hij moest het onderspit delven en kwam er van af met blauwe ogen, gezwollen lippen en een zwarte plek in de hals. Was het komedie of niet, in elk geval werd de pastoor er bijgeroepen om hem te berechten. Hij kon echter niet biechten daar de « spraecke hem was ontbreckende » ...

Ook chirurzijn de Wit van Ninove werd er bijgehaald en had hem een « flesken medicijn » gegeven. Hij had ook bevonden dat van der Kelen « was eenigsints bij dranck » ...

De ondervraagde getuigen spraken allen ten ongunste van de boschwachter. Jan Waeghemans, 33 jaar oud, had hij « gecalengiert uyt naem van den bisschop... ter saecke hij hem vont wevende op sijn getouw op een sondagh onder oft naer de vesperen » maar had dit gedaan « uyt jock maer geensints int gepeyns dat het doens sondagh was »...

Anderdeels verklaarde een zekere Gillis van der Elst uit Pamel, dat hij gelast werd de boswachters van het klooster « geselschap te houden ende te helpen den may wachten », nl. denkelijk het bos te bewaken tegen het kappen van meibomen. Hij zelf had « eenen may staeck ter dickte van een mansbeen gecapt... in den nacht van den lesten April ende 1ste May... Bij die gelegenheid had hij een schot gelost « meynende datter eenigh ander volck eenen may capte... om hen vervaert te maecken »... Hij had ook hout gekapt, uit armoede « om den noodighen brandt voor hem ende sijne familie te beschaffen, als geen geldt hebbende om houdt te koopen... in den « Monnick bosch te Liedekecke gaet niet wat daer te alloiren is (wat daar gebeurt?). De wachters betrapten van der Elst met een « bercken meyboom » op de schouders die hij naar de herberg « de Waeghe » te Liedekerke droeg. Hij ook liet zich niet onbetuigd : dat « en giert u niet », zei hij, « ende ick schijt op den prelaet van Ninoven ende den balliu van Liedekercke » ...

De weduwe Cathelijne Vijverman vertelde dat toen ze eens gras was snijdende, van der Kelen haar « souffletten ofte kaecksmeten » gegeven had en dat deze een « moeylijck ende brutael » man was.

Dries Heeckaerts en Heynderick Costers verklaarden dat van der Kelen een « dronckaert van gewoonte was... een dwaes... niet wetende wat dagen hij beleeft... ende dat den heere pastoor soude geweygert hebben de H. Hostie uyt te reycken... oft sich onthouden wegens groote dronckenschap » ...

Verder verschenen in de zaak nog de volgende personen : Anna Maria Veystseupers, 37 jaar oud, huisvrouw van Guilliam le Roy; Gillis Brackeleers, 22 jaar; Marie Malderi (van Malder), dochter Laureis, 21 jaar; Marie Wagemans, ongehuwd, 24 jaar, wonende bij haar stiefvader Coben Vercammen; Andries Eeckhout, 50 jaar, wever; Henderick Kestens, 28 jaar, brouwer; Jacobus de Sablans, boswachter van den « Prince de Vaudemont ».

Luttele feitjes, maar ze belichten op zeer eigenaardige wijze het leven van elke dag van onze voorzaten uit die tijd.

(R.A.B., Drossaard van Brabant, nr 268).

ST-GENESIUS-RODE. **C. Th.**

Met leedwezen vernemen wij uit Mere het overlijden van dhr

Aloïs-Ernest SUYS

ere-onderwijzer en -landbouwleraar.

Deze trouwe medewerker, die in zijn 77e jaar was, bleef, spijts zijn wankele gezondheid, steeds voortwerken en zoeken om ons tijdschrift vooral met folkloristische bijdragen te verrijken. Als elke goede arbeider is de dood hem komen vinden voor zijn taak was afgewerkt...

De heemkundige vereniging HET LAND VAN AALST betuigt aan de familie van de overledene hare kristelijke deelneming in de rouw.

DNI BEDÆ REGAUS MONACHI AFFLIGEMIENSIS

BONA ABBATIÆ HAFFLIGHEMENSIS JUXTA MS HIC ASSERVATUM

(VERVOLG)

AANWIJZINGEN EN VERKORTINGEN.

Als wanneer in t'jaer 1650 apparentie was van afte scheyden van het bisdom van Mechlen, ende daertoe de schydinge van goederen moest gemaeckt worden, in de plaetse van volgens de Rekeninge den calcul van inkomen te maecken, soo heeft den Aersbiscop Boonen, om tydt te winnen, geordineert, dat men alle de goederen souden prijsen : soo is dat jaer ende het volgende het selve geschiet waer van wy hebben de copye ende eenighe originelen, die ick byeen bindende de selve gestelt hebbe voor jder recept, voor soo veel ick die hadde, want de originelen syn tot Mechlen. Maer van t' Walenquartier en hebbe ick niet gevonden. Daer-en-boven onder soekende alle dat ons huys van Hafflighem aengaet, hebbe daer by geciteert andere boecken ende documenten, die ick aengeteckent hebbe met eenighe letteren, ende beteekenen als volght.

P. P/A is de pryserye van Aelst.
P. R/M is de pryserye van Mechelen.
P. R/B is de pryserye van Brussel.
P. R/L is de pryserye van Loven.

Daer de P niet by en staet, beteekene de andere letteren de Rekeningh van dat jaer, datter by staet, met het bladt : te weten :

R/A de Rekeningh van Aelst
R/M de Rekeningh van Mechelen.
R/B de Rekeningh van Brussel
R/L de Rekeningh van Loven
R/N de Rekeningh van Nijvel
R/W de Rekeningh van Waver.

Voorders.

AR beteekent archiefkamer en de er op vermelde titel beteekent de kast zelf.

R/ solo posito significat computum oeconomorum, vel antiquos computus ante annum 1600, quod ex apposito anno facile distinguetur, licet non raro titulum illius libri apposuerim, prout in archivo notantur. (4)

M AE significat registra vel manualia oeconomorum. (4)

VW significat voorwaerden.

In hoc libro, ubi a latere ponitur diploma, et vel ibi, vel in textu ponitur annus, tunc quaere in Indice Archivorum (qui in fine illius ponitur) illum annum, et ibi invenies locum, ubi illud diploma inveniendum est. (4)

Vervolgens

O.W.Z.N. beteckenen de vier winden oost, west, zuyt, noort, die als palen syn van de landen. als dese letteren B.D.R/ staen by de goederen soo beteekent B. bunder, D. daghwant, R/ roeden.

HISTORISCHE VERKLARINGEN.
DONATIONES ALTARIUM. (5)

(6)

Quantum ad illa altaria quae in diplomatibus dicuntur data ab Episcopis, noli cogitare, quod ex puris donis Episcopi illa donaverint, sed sciendum est, quod illa altaria sive ex fundatione, sive alias essent in manu laicorum, a quibus immediate illa accipere per

---

(4) R betekent de rekening van de ekonoom, uit het jaar 1600 of uit andere jaren waar dit telkens wordt aangegeven.

MAE betekent registers of handboeken van de ekonoom.

Waar in het boek het diploma in de rand wordt vermeld, of waar het jaartal in de tekst wordt ingelast, zie de archiefindex, waar men onder jaartal de plaats vindt waar het diploma is.

(5) **De giften van de altaren**

Wanneer er gesproken wordt in de brieven van de bisschoppen over het schenken van de altaren, bij wijze van aalmoes, gelieve men te verstaan dat: volgens het concilie van Clermont van 1095, het verboden was zulke altaren, die meestal in handen van leken waren, rechtstreeks zonder de tussenkomst van een bisschop als geschenk te ontvangen. Dit wordt niet altijd vermeld (Zie hierover J. VERBESSELT : Het Ontstaan van het Parochiewezen in Brabant, Deel I).

Ten tijde van paus Urbanus II (1088-1099) werden hierover volgende « canones » uitgevaardigd :

Door **canon 7** wordt bepaald dat de altaren, door **personae** aan kanunniken of monniken gegeven, na de dood van de **personae** aan de bisschoppen toekomen, tenzij ze door brieven of privilegiën reeds werden bevestigd.

Canon 15 : dat geen enkele geestelijke ooit een ambt uit lekehanden ontvangen mag.

Canon 20 : het is aan leken verboden altaren of kerken te houden.

Wegens die canones gaven vele leken hunne altaria aan abdijen en kapittels. Vooraf dienden zij evenwel hun bezittingen over te dragen in handen van de bisschoppen, die ze vervolgens verder schonken zonder enige melding van de schenker te maken.

Ziehier enkele voorbeelden : Onze eerste kronijkschrijver vermeldt hierover het volgende in Kap. 19. Heer Remundus van Aalst, en zijn twee

canones prohibitum erat, sed tradenda erant in manus Episcoporum, et ita ab illis accipere, quod a laicis donatum erat. Sed dolendum est pro claritate historiarum, quod Episcopi nullan laicalis donationis mentionen fecerint. Praecedentibus canonibus magnum incrementum dedit concilium generale Claremontanum, celebratum VI kalendas Decembris anno 1095.

(7)

Praesidente Urbano II ubi nota sequentes canones. (27)

Statutum est canone 7 ut altaria concregationibus Cannonicorum vel Monachorum per personas data, mortuis Personis libera redeant in manu Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scriptae, vel privilegia confirmata.

Can. 15 : ut nullus Ecclesiasticorum aliquem honorem a manu laicorum accipiat (seu ut alia lectio habet) ut clericus nullum Ecclesiae honorem a laicali manu accipiat.

---

zonen Boudewijn en Iwein, schonken aan onze abdij het altaar van Erembodegem, dat zij in hun bezit hadden. Wij schuwden ons echter die gift in ontvangst te nemen en verzochten daarom de bisschop van Kamerijk deze gift te willen bevestigen. Wanneer bisschop Burchard van Kamerijk ons dan in 1117 de bevestiging deed, vermeldde hij geenszins de namen van de schenkers. Nadien namen de twee broeders ons de voorgenoemde altaren opnieuw af, zodat in de brieven van 1125 geschreven wordt: wij geven het altare van Erembodegem terug aan de bisschop ten voordele van de abdij van Affligem.

Zo verging het eveneens in 1105 met de altaren van Ukkel en Vorst, die wij van de kastelein van Brussel hadden ontvangen. Ook deze altaren behoorden aan de kastelein van Brussel, maar de bisschop maakte er niet de minste vermelding van in zijn bevestigingbrief; ook in 1117, wanneer wij deze altaren aan de abdij van Vorst overmaakten, verzwijgt de bisschop onze abdij.

Hetzelfde gebeurde met Daniel van Halle. Deze heer gaf ons twee kapellen, nu parochiekerken, van Oudenaken en van Berchem. Deze werden bevestigd ten jare 1164 door Niklaas, bisschop van Kamerijk, die in zijn brieven niet spreekt over Daniel van Halle. Deze trachtte evenwel in 1169 ze ons te ontfutselen. Na langdurige betwisting zweeg hij evenwel.

Zo verging het nog op vele andere plaatsen.

Persona

Volgens VAN ESPEN wordt een personaat doorgaans door de canonisten beschreven als zijnde een geheel van voorrechten op een kerk, evenwel zonder de daarbijhorende jurisdictie. De bezitter heeft de voornaamste plaats, vóór al de anderen in het koor. Vóór de 11de eeuw wordt er nooit van personaat gesproken. Men begon « **personae** » te noemen de heren, die een kerk of parochie bekwamen, maar er geen zielezorg waarnamen en zich lieten vervangen door een **vicarius.** Zij staan op gelijke voet met de **patronus primitivus** (Zie hierover meer in ons werk over het Parochiewezen, D. I). Zij worden onder de gewone beneficiën gerangschikt.

Aldus hadden wij in sommige kerken, behalve het patronaat, ook het personaat.

De wijn voor de altaren

Ten jare 1604, na de Beroerde Tijden, bekwam de pastoor van Hekelgem, die tevens Teralfene bediende, dat wij hem de wijn voor het offer bezorgden. Dit recht verwierven nadien ook Essene, Meldert, Baardegem en zij behielden het. Dit was echter een tegemoetkoming van onzentwege, geen recht. Zie hierover o.a. de ontvanger van Aalst, die hiervoor 45 gl. optekent.

(27) Labbe. tom. 10 pag. 507.

Canone 20 : unde et interdictum est omnibus Laicis, ne amplius altaria, vel Ecclesias sibi retineant.

Occasione istorum Canonum multi saeculares altaria monasteriis sicut et capitulis dederunt, sed antequam illi possessionem capere possent, prius tradenda erant in manus Episcoporum, qui absque ulla mentione primi possessoris illa conferebant.

Pono hic aliqua exempla : noster primus Chronologus sic ait cap. 19 : Dnus Remundus de Alost, ejusque duo filli Balduinus, et Ywanus apud Erembodeghem..... altare ejusdem villae, quod sui proprii juris erat, nostrae Ecclesiae obtulerunt. porro nos de manu laicarum Personarum Dei donum suscipere metuimus jdeoque ut ab Epsicopo donationem hanc consequeremur. solerter institimus.

Illis autem juxti petitionem nostram jdem Altare Episcopo Cameracensi dedentibus, nos ab ipso, et sub ipso donatione rata, et Episcopali auctoritate confirmata canonice suscepimus.

Porro dum Burchardus Episc. camer. anno 1117 nobis dat illud altare, nullam mentionem facit illius laicalis donationis. Dum jterum illi duo fratres per injuriam abstulissent jdem altare dicunt anno 1125 in suis litteris : reddidimus Ecclesiam de Herenbaldeghem in manus Episcopi ad opus Ecclesiae Hafflighemensis.

Sic jterum Abbatis Hafflighemensis 1105 a Castellano Bruxellensi acceperat altaris de Uccle et Foresto, quae sui juris erant, et quando Epsicopus nobis illa confirmat nihil meminit de dicto Castellano, imo quod amplius est, dum Hafflighemum anno 1117 illa altaria confert monastrio Forestensi, jterum confirmans illa Episcopus Foresto, nullam de nobis mentionem facit, licet jam non interveniret manus laicalis.

Similiter Daniel de Halle contulerat nobis ambas capellas (jam ecclesias parochiales) de Audenaken seu Aldenake, et Berchem quae eodem anno 1164 confirmatae nobis fuerunt a Nicholao Cameracensi Episcopo, in cujus litteris nihil dicitur de dicto Daniele qui anno 1169 voluit repetere dictas capellas, sed tandem siluit. ita de aliis variis locis seu altaribus ostendi posset.

PERSONA.

Personatus, ait Van Espen, (part. 2, tit. 17, cap. 2 n. 5) communiter a Canonistis dicitur quaedam praerogativa in Ecclesia sine jurisdictione, dum habet stallum in choro honorificum prae aliis.

Num. 6. docet quod ante saeculum 11 nulla hujusmodi Personatus mentio occurrat : et dici coeperint illi, qui Ecclesias etiam parochiales obtinebant, sed curam animarum, totumque spirituale officium alicui presbytero quem vicarium suum dicebant, committebant : et similes sunt Patronis primitivis : concludit num. 9. cum Fagnano quod Persona et dignitas distinguantur : et num. 10 : qd inter simplicia beneficia recenseantur.

Nos in aliquibus ecclesiis praeter Patronatum habemus etiam Personatum.

VINUM PRO ALTARIBUS.

Post tumultus Belgicos circa annum 1604 Pastor de Hekelghem, qui erat simul de Teralphene obtinuit per supplicam, ut propter angustias temporis daretur ei vinum pro sacrificio : quod deinde etiam obtinuit Esschene, Meldert, et Baerdeghem, et adhuc hodie hae quinque Parochiae illud beneficium obtinent.
Sed notandum, qd dictus Pastor cum aliis testibus attestatus fuerit, gratuitam fuisse illam concessionem, quae adhuc attestatio originales existit. (28) cum autem abbatia procuret illud vinum, ipse receptor Alost; ponit in suo compitu 45 fl.

REKENINGEN.

Van oude tijden wirden de Rekeningen ende registers onderschijden met dese naemen : De Kelderye, die was voor de consomptie. De Schryverye, die was voor de bibliotheke ende andere schriften te maken.
Pitancerye was om buyten den Regel eene pitancie te geven aen de religieusen. Sy staet noch 1649 in de rek. van Aelst, maer 1650 achter gelaeten.
Almoesenye was om in Aelmoesen te besteden.
Het comptoir was voor alle voordere noodtsaekelyckheden.

Voorders waeren de cynsboecken volgens de voorgaende verdeelinge : maer onder den Aersbiscop Boonen syn dese naemen verandert, ende de goederen verdeelt volgens de plaetsen, daer sy voort meestendeel laegen, gelyck men hedensdaghx ontfangen, int welcken daer naer noch eenige veranderinge is geschiet : want Meldert, Baerdeghem ende Hekelghem syn maer in 't jaer 1648 in de rekeningh van Aelst gestelt, ende als dan in de voorreden der rekeninge gestelt : over de goederen in Vlaendere en Brabant gelegen, daer van te vooren stont in t' quartier van Vlaendere. (29)

Nota dat jderen Rentmeester niet alleen syne commissie kryght maer oock syne instructie, de welcke hy moet setten in t' begintsel van syne eerste rekeninge, dat somtyds qualyck is achtergelaeten.

Alle dese rekeninge worden van outs, ende nogh geseydt te geschieden in ponden, schellinge, ende penningen artois van 40 grooten elck pont; niet tegenstaende dat binnen de rekeningh staen gulden stuyvers ende oorden. Nota eenen grooten maeckt twee oorden, ende alsoo 40 grooten maken 20 stuyvers ofte eenen gulden, ende vervolgens een pont artois is eenen gulden van heden.

In de oude rekeninge vint men somtyds de goederen van den Ransenier. Dese en syn niet op eene plaetse gelegen, maer op verschyde dorpen, Waubrechteghem, Hekelghem, Esschene, Teralphene, Herbodeghem, ende het meestendeel op ter Alphene, alwaer hy syn pachthoff hadde, eer hy naer Brussel ginck woonen.

---

(28) AR. Hekelghem.
(29) De rekeningh van 1619 syn noch volgen den ouden stiel.

Synen sone is onsen Abt geworden. ick meyne het selve van de goederen van Raucourt.
Het selve is oock te bemercken in de Thiende van Reyweghe, die haer extendeert in Puerse, Lisele, Ruysbroeck, Willebroeck &c. waer van een voorw. in den register 1456 pag. 148.
Het selve is oock van de goederen van Raucourt, die het meestendeel op Idderghem liggen, ende in den register 1456 pag. 612 worden geseydt 12 Bunderen te wesen.
Voor de Rek. Aelst 1657 staet de commissie, ende instructie van Jacque l'Evesque als rentmeester, ende bosmeester. die gedaen is 14 jun. 1659 tot Brussel.
KA 1667 pag. 20 wort aen hem toegelaten te trecken 8 guld sjaers voor de briven syn recept aengaende, ende 1668 pag. 27 voor jder dagh vacatie 4 guld. (30)
Voor de R/A. 1670 die d'eerste is aen Alfonsus de Berges, ende d'eerste van francois de Middeleer staet syn commissie ende instructie.

Vyvers.

Wort ingebracht 598 gulden voor reparatie, goten, uytschieten van aerde &c. van vyvers, die Hafflighem in huuren haudt: seggende: waer toe den eygenaer schuldigh is. alsoo blyckt oock R/A. 1667. pag. 19. et 1668 p. 25. et 1681. et 1687 pag. 18. Sed R/A. 1686 pag. 10 worden de vyvers, thiende hekelghem, gelas meersch, de Roywyde ende 9 D. 25. R/ van de Roywijde ons verhuert voor 1200 fl. vide oock den quytschen over de jaeren 1690, 1691, et 1693. 1698.

VOORDERE BEMERKINGE.

Opseten chyns oft Goede, in den register van t' jaer 1530 p. 23, dit is, als in emphiteusim (30a) uytgegeven, ende in de oudere boecken wort genoemt: « per modum domistadii », ende waeren gewoonlyk eeuwigdurend. nochtans worden de pachthoven somtydts oock alsoo genaemt. aldaer staet voorder: dese goede syn op renten uyt gegeven sonder voor eenigh ander hoff, wet, ofte gericht te komen, ter beteringe uyt gegeven. (31)
Met last, dat by versterffenisse, gifte, coope, oft andersints comen selen tot eender ander handt, soo sal t'voorschreve godshuys hebben een Opvaert, te weten Canonem unius anni; dats de jaerrente, ende cheijs van een jaer.
Item in alle dese voorgaende mangelinge moet den act passeren voor onsen officier, sonder te kennen eenighe andere jurisdictie, de twee partye present. ende alsoo sal den cooper &c. blyven den Emphiteuta (erfpachter), ende opsetene Laet.
Item de heerlyckheydt, proprietydt, ende groont blyft Eeuwelyck aen t'godshuys, die hy niet derven mach.

(30) R/A. 1667 pag. 20.
(30a) erfpacht.
(31) et in registro 1525 pag-initio.

Deze goede en konnen niet belast worden sonder consent van 't godshuys.
Die goeden worden verbeurt om ongetrouwigheydt; 2do om quade gebuerscapen; 3io om geene betalinge, ende dat sonder eenigh restoir (vergoeding) van huysinge, ofte eenige verbeternisse.
toir van huysinge, ofte eenige verbeternisse.
Niemant volgens geschreve rechte heeft kennisse, bedryf, oft jurisdictie over die goede, als 't godshuys ofte Prelaet.
Alle geschil, oft questie over die goede staen onder 't godshuys op verbeurte der selve, want jvers anders te gaen is tegen de getrouwigheydt.
Een Hoffstat is een stuck lant met huysinge : dit stuckland is van differente groote : van een Daghwant, van een Bunder &c. anno 1376 wort de Hoffstat van Belle geseyt 5 B. 1 D. groot, zelfs het pachthoff wort oock genaemt een Hoffstat. (32)

Eenige termynen die eertydts wirden
gebruyckt in de voorwaerden ab anno 1370.

De granen te leveren tot Hafflighem op den spikere (32a) metten gerichten maten van Assche, elcken sister 2 a 3 deniers naest den besten pacht die men brengen sal te copen in der maerte van Assche waele bereidt met wanne, ende met vleghele.
Item : alle de voorse goeden sal hy pachter winnen, bedrieven, ende messen van jaer te jaer, gelyck dit een goet Winner (cultor) schuldigh is te doene, ende alsoo te latene d'winter coerne met 4 voren, ende t'somer coerne met 2 voren, ende de brake met eene vore, ende alle dese voorse voren ghegevene te tyde, ende binnen gherechte saisoene.
Voirts moet jaerlix dienen den Voors. termyn met haeren Waghene ende met haeren peerden (corweyden) buten saettide ende buten oechste ontrent Hafflighem daer t's'godshuys te doen heeft.
Idque ponebatur diversimode pro beneplacito nostro pro 8, vel 10, etiam 15 vicibus.
Item en magh men dit voors. goet niet verauzaden (negligere culturam) op d'achterste 3 jaer ende alle het stroe, dat comen en wassen sal op voors. goet daer af soo sal men maken mes, ende dat mes verder vuuren opt voors. goet daers best te doene sal hebben.
Item mach t'cloester senden op t'achtste jaer eenen saaier om t'voors. goet te besaiene, ende den pachter moet hem voeden, ende t'saet leveren op de voere, goet ende cusbare.
Item geschiede daer eenighe schade op t' voorsc. goet van ghemeyne oorloghe ocht van ghemeyne tempeeste even lanc dat den oest stonde, ende wiesse op d'aerde : ende men de scade de Heeren ten tide
(10)
lieten te wetene, dat men de scade besien mochten, die scade soude men oprechten na ghelicke, dat het goet stonde in pachte.

---

(32) in registro de 1377, pag. 49.
(32a) spiker = graanzolder; sister = inhoudsmaat; denier = munt met veranderlijke waarde.

Item heeft den pachter gheen recht aen eenigh opgaende hout, ten ware eenigh truncboom verdroeght van selven, dien magh hi houwen, en waer hi eenen houwet, die verdroeght es, daer moet hi weder setten 2 poten van den selven sape, soe dat sy bechieven. de truncboomen magh hi truncken.
Item men moet laeten ten inde van den termyn alle dat goet wale, beheymde, ende bevreedt van goede grachten, ende van goede leken.
Item magh dat goet aen niemande voirt verpachten, ten sy by consente van de voors Heeren.
Item te sceden van de goede S. Mertens misse, als sy haeren achtersten oest ingedaen hebben.
Nota, alle groote Voorwaerden bevinde ick geschiet te syn met briven van schepenen ofte van Brussel, ofte van Assche, ofte van Merchtem, en zelden van Hafflighem.
Item van outs waren de Mulders gewoon buyten hunne huringe jaerelyckx iet te geven voor de steenen van de Molen. in t'jaer 1577 gaf dit alleen den Molen van Boekhout: daerom 1579 is geordonneert geweest, dat voortaen in de nieuwe verhueringe dese conditie soude gespecificeert worden. 1545 p. 396 gaf men voor den steen van Belle molen 8 fl. artois. (33)

DE HONDEN van BOUTSVOERT (33a)

Desen last was van den Hertogh van Brabant op veele Abdye gestelt ick vinde maer eerst in den register van 1458 pag. 205 dat het pachthoff van Overjette in Zellike belast was voor die honden te geven 8 mudde ghersten item voor de Vos honden 3 rynsch gulden en genaamd (Fr. gîte = onderkomen) gista; zie annalen van dat jaar 33 & op het einde en nl. na blz. 675.

De Corweyden syn veel ouder, die ick bevinde in den register van 1377. in den register 1424, pag. 80 staet dat de corweyden beliepen op 180 corwyden.
Dan staen oock de hoeven voor de clyne honden, maer sonder taxe. an. 1618 pag. 65/V.
Hebben wy nogh betaelt 182 flor. voor 180 corweyden over 5 hoeven.
In de R/B. 1656 pag. 23 staet, dat wy gelicht hebben in t'jaer 1649 t'geldt tot aflossinge van de corweyden, ende in de R/M. 1648 ende 1649 staet pag 48 datter aen den rendmeester general van Uccle betaelt syn 4000 gulden, ende brievenbekomen van decharge over 49664 fl. geschoten tot lossinge van de Correweyde. Zie verder.
De Honden van Boitsvoert, zie « gista ».
In den register omnium bonorum de anno 1424, pag. 65 staen de hoeven die belast waeren voor de groote honden van Brabant, te weten

(33) tom. 9 R/ part. 2. pag. 29.
(33a) Het « gistrecht » (Fr. droit de gîte) was een « correweyde » karwei tot onderhoud der jachthonden welke de hertog hield te Bosvoorde, nabij het Zoniënwoud.

te S. Remigium moesten de volgende hoven geven 12 ryngulden : t'hoff te Schille, t'hoff te Buggenhout, t'hoff te Paddeberghem, t'hoff te Ransenier, t'hoff te Belle, t'hoff te Avenelle. ende te groote vastenavont alle jaeren vallende.
t'hoff te Conte les moines 12 ryngulden, et t'hoff te Every 6 guld. als een alf hoff. item den termyn van Sinxen elck 12 rynsguld, t'Cloester van hafflighem, t'hoff van Zeghemans, t'hoff te houthem, 'thoff ten Clyngate, t'hoff te Cobbeghem. daer was oock te sinxene eenen last voor de clyn honden.

Voor t'jaer 1672 had men door d'oorlogen verschyde settingen gehadt, maer ick en vinde geen XX penn. voor dat jaer, maer nu isser eenen besonderen tittel voor die XX penn. die alf tot lasten staen van den huerder ende alf van den eygenaer, die daer voor de sesde somma staet. ende die de pachters betaelde, ende voor d'helft afgerekent wirt op hun pacht.
Siet oock R/A. 1683 pag. 19/V in d'apostille alsoo ist voorgegaen met de collecteurs, maer seer wynigh, meer en meer, aengroyende in t'jaer 1751, 1752, 1753, soo dat in dat jaer pag. 45/V voor appostille staet van eenen particuliren artiquel te maeken van de collecteurs.

(11)

RECEPTEN — ONTVANGSTEN.

Eertydts hadden die andere naemen als nu, wordende alsdan genoemt comptoir, almoesenye, scryverye, pitancerye &c. nu worden sy genoemt : dat van nyvel, van Brussel, van mechelen, van Aelst, van Loven, ende differenten over de chynsen, die eertydts waeren onder de bovengenoemde recepten, ende nu particulier ontfangen worden, gelyck oock de Leenen. dese veranderinge door de biscoppen van Mechelen gekomen synde, ende alsdan de inkomsten soo groot niet synde, soo synder differente recepten by een gevoeght geweest, gelyck dat van Loven, dat in dat van Mechelen staet van t'jaer 1659 tot het jaer 1690 inclus, ende dan ist gestelt in t'recept van Waver onder Jacobus de Smet tot t'jaer 1728 als wanneer het is geworden een eygen recept. het hadde noch eertydts een recept geweest op syn eygen onder den rentmeester Peeter Briesch, advocaat, die gestorven is in april 1655, ende alsdan heeft Verschueren het gestelt in dat van Mechelen voor 2/3 wyn gelt. ita R/M. 1655 pag. 14/V. alsoo oock is het recept van Waver gestelt in dat van Nyvel, dat wy hebben van t'jaer 1618 ende is daer in gebleven tot t'jaer.

RECEPTORES.

Sy syn gewoon te krygen hunne commissie, ende plachten oock te krygen hunne instructie, die sy moesten setten voor hunne eerste Rekeningh. Men bevint dat in de rekeningh van Servatius Caimo 1659 in t'recept van Brussel, gegeven 1 julii 1658 alwaer oock staet synen eedt. Item in dat van Coquille 1667. Item in dat van Mechelen 1663, et 1666, et 1688. In dat van 1666, pag. 29 bevinde ick eerst t'omgelt, alwaer hy set twee oorden, ende 1668 pag. 24/V staet 1 stuyver voor

elcken gulden. In dat van 1668 pag. 42 staet : voor t'appostilleren van de dobbels soo van dese Rekening als van alle de rekeningen van de andere rentmeesters t'samen 20 gulden, ende in die van 1669 pag. 39 stat 46 - 8 - 0 ende in die van 1679 pag. 40 staen 54 guld. dese maniere van appostilleren is lang achtergebleven, ende niet tegenstaende in 't auditie geld wilt men dit zonder recht nogh vraghen.

De conventie, die francis Lemmens als rentmeester heeft aengegaen met den arsbiscop Hauchinus 1586 over d'Abdye ende haer labeur staet in den register van alle goederen pag. XLVI.

Weleer en trocken de rendmeesters geene tantièsme, ofte een quote par Cento maer eene gagie. Coecke rendmeester van Aelst trock tot het jaer 1658 voor pensioen 500 gulden, item voor een pert te houden 100 gulden. (34) item bracht in rekeningh syne vacatie over de goederen te visiteren te repareren &c. tegen 3 gulden daeghx, item voor den brandhoud 50 guld. item hadde den XX penninck van het vercoght hout ende den X penn. van de Chynsen die hy ontfonck. item 4 gulden voor de brieven. Jaques l'Evesque synen successeur 1659 trock over t'jaer 1657 : 5 par 100.

Ver Schuren rendmeester van Mechelen trock 600 guld pensioen, item 200 gl. voor syn peerdt, 6 guld voor brieven, item 2/3 van t'wyngeldt.

Jan de la Hage, qui an 1622 etoit succedé a Claude Goubault pour receveur de Nivelles avoit pour gage 400 Fl. et 100 pour son cheval, et avoit ses vacations 32 sous par jours et pour les lettres 1 - 16 - °. l'an 1625 pour les lettres fl. 4 - 10 - °. et l' 1627 pag. 52/V il obtine aussi comme les autres receveurs 6 fl. pour les lettres. (35)

Voorders als alle de rentmeesters hebben tantiesme getrocken, en hebben sy noyt iet getrocken van de almoesen. 2do niet van de achterstellen, ten waer sy daer voor verantwoort hadden. 3io van de pont penningen, want staet in de R/ 1767 pag. 35 dat hy den tantiesme van de selve heeft gerestitueert.

voor t'jaer 1670 in t'begintsel van de sesde somme van uytgeef plaght te staen in de rekening van Aelst : voor d'onkosten.

Van de tegenwoordige rekening : staat niets : maer anno 1670 staet er 30 gulden, et an. 1672 staet er 36 guld.

ick en lese tot dan toe geen auditie geldt : maer het schynt daer voor gedient te hebben. later staet 30 gl. voor twee jaar 1678, en 1679 staet er 48 gl. voor 1683, 36 gl. 1685 tot 1690 nihil. (3) 1700 p. 29/V staet 42 gl. &c. tot t'jaer 1716 als wanneer voor het eerst dit woort AUDITIE GELDT staet in de purgative rekening, ende daar voor 84 gl. alsoo oock in de rekening van Brussel 1660 staet voor d'onkosten

(12)

deser rekeningh 30 - 12 - 0. 1725 staet voor het eerst AUDITIE GELT 32 - 12 - 0.

---

(34) R/A. 1656 pag. 38 et 39.
(35) R/N. 1622 p. 38.
(36) R/A. 1716.

In 't recept van Mechelen primo ponitur 1668 pag. 42 : in t'hooren deser rekening 30 gl. daer naer 63 gl.
Anno 1786 hebbe alle rentmeesters eene somme gelt getrocken voor 't opnemen der goederen door orden van den kyser Josephus : Brussel heeft getrocken 84 gl. Mechelen Aelst Nyvel. Waver
Anno 1794 rond einde December, hebben de franschen 4 rendmeesters, mechl. Brus. nyvel. en waver bedanckt, ende andere aengestelt.

WYNGELT. (6)

Antiquitus nesciebamus hoc verbum nisi quod semel, aut bis in nosstris chartis legerim sub episcopis ante divisionem reddituum, tunc quando bella incoeperunt, nihil invenio in computibus, sed nondum legi omnes praelocationes voorwaerden; equidem jam ante annum 1723 ponebatur 't wyngelt in de leste somme van den ontfangh; maer alsdan in de rek. van Brussel pag. 41/V staet dat den artikel van Wyngelt moet achtergelaten worden, ende dat heer de Wolf, syndicus, moet dese verantwoorden. Ende alsoo hebben de twee intendenten, somtydts de ontfangers beginnen 't wyngelt te geven aen de twee principalen, soo oock in de R/M ist achtergelaten 1742.

VOORWAERDE.

die gemaekt worden door de rentmeesters alswanneer de goederen verpaght worden waer van eenen gemynen of generale model staet in den register van voore van t' jaer 1456 : differente instructie hebben geordineert aen de rentmeesters, wat sy voor de selve mogen vragen.
t'Recept van Mechelen vraeght van 5 gulden tot 25 gulden — 2 schellinge

van 25 guld tot 50 s'jaers	vraeght	—	eenen	alven pattacon
boven de 50 gulden	»	»	—	eenen pattacon
boven de 100 gulden	»	»	—	twee pattacons
boven de 200 gulden	»	»	—	seven gulden
boven de 1000 gulden	»	»	—	een pistol

Mais a l'egard de maistres Mr Marcq dans son denombrement an. 1786 de biens d'Hafflighem dit in fine.
Par les Beaux on demendent un ecus par bonnier pour le vin, mais pas en dessous d'un bonnier. Il comte 2519 bonniers dans son compte un revenu annuel de 279 ecus 8/9 ou en argent 801 - 2 - 5 1/2 den.
Item chaque fermier lors de la remise des beaux païe en outre le 12me et le 20me denier d'un rendage, qui se partagent entre l'in-

(6) Noteer dat ik hierover in onze oorkonden nooit, tenzij éénmaal, iets heb gelezen. Eerst na de troebele tijd hoorde ik hierover. Aldus slechts even vóór 1723, staat er wijngelt.

tendant de Son Eminence et le syndic de l'abbaie pour une moitie, et le receveur pour l'autre moitie. Les beaux, bois, dixmes passent a Genappe.
Pour chaque Marché de raspe (schaarhout) &c. independement du XX denier on païe encor 14 sols dont 2 sols sont pour le sergant, 6 pour la cour, six moitie a moitie ut supra.
Mr Marcq pretend comme Maitre de Bois, d'avoir le XX d'office et supplement de tantiesme.
La cour tire aussi 8 sols par bonnier compris dans chaque grande portion de raspe.
Lors passement de dismes, chaque grosse disme ou portion païe 4 flor. chaque menue disme 2 flor. pour la cour, et 14 sols pour les sergants.
Mr de l'Escailles dit aussi dans son rapport de 1786.
Les fermiers des terres, prez et bois payent a chacun renouvellement de Bail un ecus par Bonnier de terre, prez et bois.

THIENDE.

R/A. 1683. pga. 18/V staet dat in vlanderen de 26 aug. 1682 bekomen is provisie voor de Ajuin thiende.
R/A. 1686 is sententie libelle in den raet van Vlanderen voor onse thiende soo van Vlas als graenen op de gescheurde meerschen, geroeyde bosschen, ende hoffsteden.
R/A. 1689 niemant willende in Oordeghem hooghen op de thiende, ten sy vry van contributie, soo hebben wy aen ons gelaten de contributien.
R/A. 1733 wort verboden van geen mentie meer te maeken in t'betaelen van de thiendestekers van Baerdeghem alle twee, item welle alle twee item aen den ontfanger over de settinge van de thiende van Oordeghem ende den mayer aldaer over t'prysen der thiende.
R/A. 1676 pag. 18 alwaer de pachter ter oor saeke van den oorlogh quytscheldinge kregen, alsoo oock Hafflighem voor de thiende, ende andere posten die sy in pacht hadde. ende alsoo in de volgende jaeren.
R/A. 1679 wirden de thiende verhuert met hoogen daer op gelyck oock de boomen.
R/N. 1628 pag. 23 on trouwe : froment, bled, pois, soucevuron, orge, Espeaute, Arin ende antilles, vesses. (6-bis).

SUBSIDIE ENDE ANDERE LASTEN.

In t'recept van Nyvel van t'jaer 1627 pag. 38/V vinde ick eerst de Collecteurs.
R/A. 1657 pag. 40 velt lasten ende andere ontkosten, paspoorten, schenkingen aen de commanten &c. waer in den Aersbiscop mede heeft syn deel gegeven. Van gelycken 1744 ende voorder heeft

---

(6-bis) tarwe, rogge, erwten, wintergerst, zomergerst, spelt, « Arin », « antilles », vitsen.

den Cardinael d' Alsace oock gevallen in de Clanghx aen Comte de Saxen, ende voorders lasten &c.
R/B. 1670 pag. 43 bevinde ick eerst de XX penningen alwaer pag. 44 staet dat het bisdom tot Brussel belast was met 50 guld.
R/B. 1671 pag. 49/V vinde ick eerst het geseglt papier.
R/A. 1709 nona summa van den uytgeef worden de settingen ende contributie gestelt tot onsen last alleen.
R/M. 1659 pag. 24/V was Hafflighem belast met 600.000 guld van subsidie.
R/M. 1671 pag. 44/V syn de schauwen in Brabant belast geweest met 6 - 10 - 0 op de prochien de elft voor den eygenaer, d'ander elft voor den huerling. alsoo oock de XX.
R/M. 1746 subsidie aen alle abdye voor 't hotel des invalides geordoneert synde hebben wy moeten geven 163 - 2 - 2, ende voor 't jaer 1748 - 150 livers.

VRYDOM.

In den derden tom. diplomatum pag. 428 is eenen leest van de plaetse van vrydom.

JACHT.

R/B. 1618 pag. 33 hadde den aersbiscop Hovius onse jacht verhuert, ofte patriseringe voor 12 coppele patrysen, ende 6 paer sneppen.
Aengaende de jacht op t'marquisaet (want frasne, baswaver, ende den Eegenen is sy teenemael aen ons) kan men in sien de conventie aengegaen met den Marquis van 't jaer — maer gelyck men aldaer distinctie maken van pluym ende — ende de dorpen, dat en heeft hedendaghx geen plaetse meer, omdat men door eene andere conventie van 't jaer 17.. om voorder alle questien te meyden syn geaccordeert met de marquise, dat sy de volle jacht soude hebben op vier parochie van Assche, ende Hafflighem op dry parochie te weten Esschene, Hekelghem ende Meldert. Sy heeft alsdan doen maken een deel paelsteenen, ende geset op de extremityten van die voorseyde parochien.
Avant ce temps la on a fait 200 bornes avec les armes d'Hafflighem pour les mettre dans differentes paroisses et terres, dont on a fait mention encore dans le compte pag. 33 qu'on les a mis a franquenies, wavre &c.

CATHEDRATICUM. (7)

Olim erat in omnibus episcopatibus, et adhuc praetendebatur in Mechliniensi, ut constat R/B. 1618 pag. 67/V et 1619 pag. 78/V et sqti. Sed nulla apponebatur solutio.

---

(7) Zie hierover meer in J. VERBESSELT, Parochiewezen, D. I. Woordverklaringen.
Voorheen werd het cathedraticum in alle bisdommen geheven, nu nog te Mechelen, maar tot heden werd hieraan geen oplossing gegeven. Het bestaat ook nog in het Naamse.

Est tamen adhuc in usu in diocesi Namurcensi,
où on voit aussi que la visitation des églises etoit à la charge de l'abbaie d'Hafflighem comme dans le compte de 1627 et suivantes, mais dans le compte de Nivelles et Wavre de l'an 1631. pag. 42 staat in rand: ces doits de visite et autres de semblable nature sont a la charge du pasteur suivant les titres reposants au comptoir de mon Seigneur.

PAIN D'ABBE.

R/B. 1656 pag. 22/V wasser een pain d'abbé aen Peeter Collo, van 80 fl. item aen Peeter van der Beken van 120 fl. item R/B. 1722 pag. 50/V aen clara de la Punte. item Qdonel van 150 fl. ende is in de R/B 1723 pag. 49/V by octroye geredimeert met 1750 gulden.
R/M. 1744 pag. 64 isser een protest geschiet tegen t'pain d'abbé aen Jouffrouw Best ende haeren gesubstitueerden heer mendelier. hedendaghx syne Majestydt is in possessie, ende in alle inauguratien moet men geven 300 gulden pain d'abbé.

WINTMOLEN.

R/B. 1662 pag. 39/V blyckt dat wy voor den wintmolen in d'Abdye geven eenen chyns aen syne Majestydt van twee cappuynen 1 - 10 - 0. Staet oock, R/B. pag. 36/V ende soo vorts, ende die betaelt wort door onsen rentmeester van Brussel.

CASSAYE OP GENDT.

Wij hadden eertydts op dien wegh van Brussel naer Aelst twee cassaye, die ons toebehoorde maer tot groote schaede, te weten tot Assche, ende tot Zellick, die het meeste ons beswaerde gelyck te sien is in de R/B. voor t'jaer 1705 als wanneer pag. 3 ingebraght wort een rente van Fl. 87 - 1 - 6. over t'innemen van onse goederen voor dien cassaye, ende pag. 21/V compt te cesseren ons cassayegeldt tot Zellick, overgenomen synde van de staten van Brabant 1705, ende R/B. 1706 pag. 3 staet dat van de vercoghte materialen ende van t'innemen van 40R/ lant, ende 6 R/ meersch is eene rente gecreëert op de Staten 1 meert 1708 tot 60 guld.
In dien tydt leest men dat men soo aen den Kassey als op de paghthoven gewent waren te planten appelboomen ende andere fruytboomen ende tot Cranhem ende Cobbeghem. principalyck R/B. 1656 pag. 34 ende 1657 pag. 43.

NOTITIE AENGAENDE MECHELEN.

Het contract van Boone ende Hafflighem om goet te verkoopen om te vinden de 300.000 gl. is geteekent geweest den 1 feb. 1651.
Eertydt plagh daervan eene speciale titel te syn in de rekeningh,

ende eenen specialen van de correweyden in de R/B. tot het jaer 1715, ende alsdan syn die twee geconfondeert geweest.

R/M/ 1645 pag. 34 gaf den aertsbiscop Boonen 855- - 5 - 0 aen t' musieck van Mechelen; 1639 was 't over de 1000; 1646 400 fl.; 1647, fl. 688; 1651 en 1652 wast t'samen 1600 fl. ook aertsbisc. Creusen gaf 1659 fl. 700.

R/M. 1730 pag. 69 staet het op bauwen van t'palys tot Mechelen d'octroy van Roomen ende den kijser met obligatie van afteleggen 1500 t'jaers.

In de oude rekeningen vind ik niets over de kleding en de kentekens voor de officiers, maer R/M. 1715 pag. 17 hebben de cleederen met de wapens gecost 658 - 9 - 6; ende R/B 1718 hebben de wapens gecost 66 - 3 - 0; het Laken 584 guld.; de boorde der cleedere 74 gl.; het maken der cleederen 50 gl.; item voor de knoppen 66 gl.; jdem fere R/B. 1720 pag. 65, ubi pag. 66 v° staen 23 wapens. Aldus vervolgens alle twee jaar.

Ick vinde oock dat somtydts de biscoppen eenigh gelt hebben gegeven voor recreatie der religieusen: R/M. 1682 pag. 41 heeft Berges gegeven 20 pattacons ende voor drinckgelt aen de domestiken 10 pattacons. item in julio 1682 12 pattacons pro Relig. 10 pro domest. R/A. 1700 pag. 31 gaf den biscop 120 gl. pro Religiosis.

Met dese occasie te noteren, dat lange jaeren gewoonte was kermis te geven aen de pachters tot Buggenhout; het eerste jaer vinde ick R/M. 1706, 1707, 1708 als wanneer den reddant stelt fl. 113 - 13 - 0. ende geeft rogh eens aen jan de Smet 14 gl. om niet te komen, ende dit blijft duren tot t'jaer 1727, nu gevende 159 - 10 - 0. nu 112 gl. nu 117, nu 122 &c. ick en lese nievers just om wat rede.

VARIA AENGAENDE HAFFLIGHEM.

R/B. 1618 pag. 99 synder gecoght 200 planten wyngaert, ende geplant in den hoff van de Abdye. nooit heb ik daarover van mijn ouderen gehoord, en versta het gevolg er van niet.

ibidem synder tot Engie gemackt voor Hafflighem 15 leiren brandteemers a 3 gl. t'stuck, et jterum R/B. 1619 pag. 101 15 andere a 3 gl.

R/B. 1658 pag. I staet voor het eerst. dat den aersbiscop geeft aen ons voor syn palys tot Brussel 500 gl. synde t'selve gepresen op 1000 gl.; t'was eertydts ons refugie maer daer naer isser een contract gemaeckt dat dit palys privativelyck soude toebehooren aen den biscop, gevende ons privativelyck eenen cynsboeck van de selve weerde. waervan memorie wort gemaeckt. R/B/1675 pag. 2. vide hic pag. 92 ende het original staet in actis monast. Haffl.. ad hunc annum.

R/A. 1665 pag. 18/V trock den hofmeester voor t' tractement der schepenen ende voor t'leveren van broodt ende wyn aen 5 parochien 195 gulden. in de volgende Rekeninghe is daer in verschil

ende ten langhen lesten hout men op van te spreken van tractement, ende men geeft hedendaghx voor wyn ende broot 72 gulden, ende den Boschmeester geeft voor de onkosten der hameringe der boomen 36 gulden.

(16)

R/M. 1699 pag. 27 staet Jaspar Crussens heeft gemacht de zegels ende de frontispicie die staen op de copye outentiek van de archiven in de 3 groote boecken ende heeft daer voor getrocken 221 - 18 - 0. item 31 - 10 - 0. item 18 - 4 - 0. item Francis Peronne heeft in de archiven gewerckt. daer voor 58 gl. waarvoor hij vroeger iets ontvangen had. ibid pag. 38 isser een kamer gehuert geweest by den greffir d'Hont om onse bibliotheque te vluchten, ende aldaer den alven solder om te leggen terwe ende coren.

R/M. 1700 pag. 34/V hebben wij een quartier gehuert in de refugie van grooten bygaerde van den 1 may 1701 tot den 1 may 1704.

NOTA. — R/M. 1706 hebben wy nogh eens betaelt aen francis Peronne 100 guld. voor het copieren der originale rentebrieven die tot Mechelen syn gebleven, soo dat wy oock hebbben betaelt voor t'gene tot Mechelen is gebleven, gelyck de 3 boecken tot Haffligh em.

R/B. 1719 pag. 81/V is aen van Orlay voor syne schilderye op rekening betaelt 840 guld. Ik meen dat de schilderij van Petrus en Paulus te vinden is in beide plaatsen, zowel in het koor van dien tijd als in het klooster te Brussel op het hoogaltaar of in een hulpkapel.

THIENDE IN GENERALI. (8)

Olim invenimus decimas nostras conductas a magnis nobilibus jdeo hic pono, quod invenio. ut circa Joannem nostrum Abbatem in registro Scryverye de anno 1416 pag. 53 : jan van S. Geurix heer jans sone hout te sine live de vleesthiende van Merchtens ende plagh te geldene te pachte jaerlex 13 flor. out. Lysbet van S. Geurix syn suster hout te haeren live de thiende van Berchem tusschen Capenberghe ende Merchtene, ende plagh te geldene jaerlex te pachte 3 liv. grot out. jan van S. Geurix voirscreven ende Jouffrouw Jhanne Pypenpoye syn wyf houden te haeren. live de thiende van Moelwije, ende plach te geldene 6 lib. grot lyft met alsulcken conditien soe wanneer als enich van hem leyden comen es van live ten doet, dat dander de lanxste levende sal behouden de voirscreve thiende geheel, ende geven daer af den godshuyse jaerlex 3 lib. grot lijfte. Het komt meer voor dat edellieden en dames tienden heffen hun leven lang of voor een tijd. Onze oudere registers bewijzen het voldoende.

---

(8) Ik vond dat vroeger onze tiende door de grote edelen werd geheven. Ik vermeld het telkens ik het ontmoette, o.a. ten tijde van abt Johannes, in het jaar 1416.

LEENHOFF.

R/B. 1657 pag. 43 isser eenen Zegel gemaeckt voor ons Leenhoff om de brieven te sluyten, waervoor gegeven 19 gulden.

(17)

LAET BANCKEN.

Buyten de dry Heerlyckheden Frasne, Basse-Waver, ende den Eegenen alwaer wy niet alleen de leege, middele, maer oock de hooge jurisdictie hebben soo synder nogh andere dorpen, alwaer wy Laetbancken hebben :

te weten in d'abdye van Hafflighem alwaer wy hebben eenen Mayer greffier ende 7 schepenen om t'exerceren de middele jurisdictie volgens de conventie met den Heere van Assche door heel het Marquisaet.

2 tot Herderssem van oude tyden Mayer, greffier ende 7 Laeten, die oock syn voor Denderbelle.
3 de over mayerye van t'district van Brussel, waer onder sorteren Zellick, Berchem, Cobbeghem, Ham, Roleghem, Brusseghem, Lenninck &c.
4 Merchtem, waer onder
5 Buggenhout waer onder
6 Leefdael, soo over den chynsboeck als anders — vide R/M 1681 pag. 37.
7 Steenhuffle over t'leen van cuetelghem in t'Smal-Brabant, vide — — — — — R/M 1681 p. 37/V
8 Londerzele over t'leen van Pitzenbourg met een heerelycken chyns, et vyfschoof met bedryf van Mayer ende Laeten.
9 Pollaer.
10 Oordeghem alwaer een vierschaer is gemacht anno 1701.
11 Idderghem.

HAEC OMNIA — BESLUIT. (9)

frustra elaborata et scripta fuissent, nisi spes esset in misericordia Dei, qui tristissimam illam francorum revolutionem potuerit in melius commutare : jam enim nova illa respublica ab undecim et ultra annis omnia jura extinxit, omnia bona ecclesiastica sibi eripuit : et nihil reliquit, eorum, quae antiqua jura sanctificaverant; imo obtinuit Bullam seu concordatum, per quod promisit Pontifex,

---

(9) **Besluit**
Deze ganse arbeid ware vruchteloos indien, na deze droeve Franse omwenteling, de hoop niet op Gods barmhartigheid bleef gevestigd. Immers, sinds meer dan elf jaar werden al onze rechten vernietigd, al onze heilige goederen werden ons ontstolen. Wij bezitten niets meer.
Bovendien werd een concordaat gesloten waardoor de Paus beloofde dat niemand, die kerkelijke goederen verworven had, uit dien hoofde zou lastig gevallen worden. Luidens voorgenoemd concordaat werden alle bis-

quod nemo acquisitor bonorum ecclesiasticorum ullem a se aut successorum in acquisita a se proprietate molestiam patientur. et secundum illud concordatum omnes Episcopi per totam Galliam depositi fuerunt, et novi creati, qui Episcopi deposuerunt omnes Pastores, et curam animarum habentes, et pro bona sua voluntate alios Pastores posuerunt, quales hic pro Patronatibus nostris annotabo. et pro dioecesi Mechliniensi evulgatum fuit decretum, in quo haec mutatio tota continetur; sed misor ibidem pag. 4 in fine pro num 3 positum: consequenter ad praemissam em Domini cardinalis Legati dispositionem, declaramus vacantia omnia officia clericalia, quae in adjutorium Pastorum, aut Rectorum ecclesiarum instituta noscuntur, seu ministerium sacri cultus pro fine principali habent; sive a personis ecclesiasticis, sive a laicis haec munia obeantur, ut sunt vicariae, vice pastoratus, coadjutoriae, custodiae, matriculariae, officia sacristarum, cantorum, item aedituorum, ac fossariorum, in quantum cultum sacrum respiciunt: de quibus omnibus per nos ipsos quantorius disponemus, provisorie relinquentes singulos in functione sua.haec ibi.

Sed quaeso qua auctoritate haec statuuntur? nec summus Pontifex, nec Legatus haec expresserunt, sed tantum Mechlinia hanc consequentiam fecit: nec tam cite jura particularium violantur: sunt toparchae, qui custodias ponunt, et alii, qui aedituos matriculariosc ponunt. Quo jure tales privantur sua possessione? scio, vix recursus ad justitiam, sed speramus meliora per Dei commiserationem, et aeternam providentiam.

(Wordt voorgezet)

BRUSSEL. **Dr Jan Verbesselt.**

---

schoppen over geheel Frankrijk (bij hetwelk ons land sinds 1797 ingelijfd was) uit hun ambt ontheven en andere bisschoppen aangesteld. Deze bisschoppen verleenden op hun beurt ontslag aan alle pastoors en vervingen ze volgens hun goeddunken. Ook in het bisdom Mechelen werd dit decreet uitgevaardigd, behalve bladzijde 4 waar op het einde van nummer 3 werd bepaald: « Wij verklaren eveneens vacant alle geestelijke beneficiën, die voor de hulp van de pastoor of de rector der kerk werden opgericht, zoals de onderpastoors, de kapelanen, de kosters, de armenbesturen, de Heilig-Geesttafels, kerkmeesters, cantuariehouders, grafmakers en al wat tot de eredienst behoort. Ten voorlopigen titel behouden wij al deze beneficianten evenwel in hun ambt.

Uit hoofde echter van welk gezag werd dit alles bepaald? Noch de Paus noch de pauselijke legaat stelden dit vast. Alleen Mechelen trok deze gevolgen. Nochtans mogen al de particuliere rechten zo maar niet met een pennetrek geschrapt worden; er zijn immers dorpsheren die de kosterij begeven, andere die de kerkmeesters, enz. aanstellen. Uit welk recht worden al dezen van hun bezit beroofd? En dit zonder verhaal.

Laten wij echter betrouwen dat Gods barmhartigheid en voorzienigheid betere tijden laten komen.

NOTA. Men ziet dat Beda Regaus zich zo maar niet goedschiks onderwerpt aan de Mechelse decreten en steeds hoopt op een ommekeer. Hij blijkt niet te kunnen geloven dat het Oud Regime voor altijd heeft afgedaan.

Nog VAN SANTEN

De redactie dankt dhr Em. de Bruyn, gemeentesecretaris te Appelterre-Eichem, die zo vriendelijk was aanvullende inlichtingen te sturen betreffende het geslacht **van Santen, tak Voorde-Appelterre** (Land van Aalst, 1952, nr 5, blz. 239). Mochten vele onzer leden eenzelfde belangstelling en medewerking aan de dag leggen, hun tijdschrift kan er slechts bij winnen.

Ad VII. — 2) **Pieter-Jan van SANTEN,** ged. Appelterre 26.5.1768, † ibid. 4.12.1846, × ibid. 27 Brumaire Jaar 10 Florentine de BODT, ged. Zandbergen 18.6.1773, † Appelterre 15.2.1847. Zij hadden als kinderen, geboren te Appelterre :

1) **Joseph,** ° 23 Nivose Jaar 10, † ibid. 7.1.1876, × ibid. 17.9.1856 Francisca van DAMME, ° Voorde 12.6.1815, † Appelterre 19.9.1863;
2) **Leonardus,** volgt sub VII-bis;
3) **Caroline,** ° 23.2.1806, † ibid. 1.11.1857, × ibid. 12.8.1847 Franciscus LISSENS, timmerman, ° Appelterre 29.5.1806, † ibid. 4.2.1869;
4) **Anne-Marie,** ° 3.11.1808, † ibid. 3.10.1820;
5) **Felicitée,** ° 13.7.1813, † ibid. 22.2.1848, × ibid. 4.5.1836 Felix DANNEELS, paardensmid, ° Ophasselt, † Appelterre 27.11.1887;
6) **Nathalie,** ° 30.5.1816, × ibid. 5.8.1839 Pieter-Francis DANNEELS, paardensmid, ° Ophasselt.

VII-bis. — **Leonardus van SANTEN,** ° Appelterre 10 Brumaire Jaar 12, † ibid. 24.12.1871, × ibid. 24.4.1840 Maria-Joanna VOLCKAERT, ° Appelterre 27.2.1812, † ibid. 14.5.1880. Kinderen uit dit huwelijk :

1) **Pieter-Joannes-Francies,** volgt sub VII-ter;
2) **Amelie,** ° Appelterre 19.7.1843, † ibid. 5.8.1927, × ibid 1.7.1874 Petrus-Joannes PARDAENS, ° Appelterre 7.6.1840, † ibid. 26.7.1916.

VII-ter. — **Pieter-Joannes-Francies van SANTEN,** ° Appelterre 9.2.1841, † ibid. 18.11.1916, × Barbara GOOSSENS, ° Zandbergen 25.3.1844, † Appelterre 25.2.1912. Uit dit huwelijk geboren te Appelterre :

1) **Felix,** volgt sub VII-quater (1);
2) **Marie-Clementine,** ° 16.7.1876, er wonende, × ibid. 30.4.1909 Charles-Louis RENDERS, ° ibid. 11.2.1865, † ibid. 2.10.1933;
3) **Marie-Elodie,** ° 2.7.1878, er wonende;
4) **Amelie,** ° 25.4.1881, † ibid. 18.10.1881;
5) **Petrus-Joannes,** volgt sub VII-quater (2).

VII-quater (1). — **Felix van SANTEN,** ° Zandbergen 9.1.1874, woont te Appelterre, × Appelterre 13.8.1903 Marie-Elodie RENDERS, ° Appelterre, 15.2.1863, † ibid 30.6.1950. Uit dit huwelijk :

1) **Aloïs-Joseph-Hector,** ° Appelterre 27.9.1904, × ibid. 8.2.1934 Marie-Clementine-Yvonne de BOECK;
2) **Maria-Emerencia-Anna,** ° Appelterre 30.6.1906, × ibid. 20.5.1942 Theodore de SMEDT.

VII-quater (2). — **Petrus-Joannes van SANTEN,** ° Appelterre 12.3.1883, er wonende, × ibid. 5.10.1923 Eugenie-Angele de VULDER, ° Appelterre 18.7.1888 en er wonende. Uit dit huwelijk geboren te Appelterre :

1) **Francis-Karel-Clement,** ° 9.12.1925;
2) **Suzanne-Josephine-Elodie,** ° 20.1.1927;

3) **Elisa-Maria-Josephina,** ° 8.2.1928;
4) **Hilda-Elodie-Marcellina,** ° 30.8.1929, † ibid. 20.1.1932.

Ad VIII (1). — **Josephus van SANTEN,** ged. Appelterre 10.9.1772, † ibid. 18.9.1851, × aldaar 4.4.1796 Christina TORREKENS (TEURREKENS), † ibid. 2.3.1837, van wie, geboren te Appelterre:

1) **Joannes,** ° 4 Germinal Jaar 5, † ibid. 12.2.1893;
2) **Joanna,** ° 27 Pluviose Jaar 6;
3) **Petronilla,** ° 22 Messidor Jaar 7, † ibid. 1 Nivose Jaar 8;
4) **Rosalia,** ° 19 Brumaire Jaar 9, † Brussel 28.9.1863, × Appelterre 30.9.1830 Hieronymus SUYS, ° Zandbergen;
5) **Francisca,** ° 24 Vendemiaire Jaar 11, † ibid. 13.2.1890, × ibid. 6.2.1830 Anselmus LAUWEREYS, boswachter, ° Zandbergen;
6) **Leonardus,** ° 5 Germinal Jaar 12, † ibid. 23.12.1848, ongehuwd;
7) **Marie-Therese,** ° 16.5.1806, × ibid. 16.7.1829 Petrus-Joannes de GRAEVE, dienstknecht, ° Appelterre 19 Germinal Jaar 10, † ibid. 19.1.1883;
8) **Pierre,** ° 24.9.1807 (vermeld Land van Aalst, 1952, nr 5, sub IX), † Brussel 23.4.1886, × Marie-Angeline CARNAILLE;
9) **Sophie,** ° 16.10.1809, † ibid. 24.10.1881, ongehuwd;
10) **Francis,** ° 25.8.1811. † ibid. 10.10.1891, ongehuwd;
11) **Felicitée,** ° 22.4.1813, † ibid. 22.11.1887. ongehuwd;
12) **Catharina,** ° 1.9.1814, † ibid. 1.6.1871, × ibid. 28.7.1841 Judocus van BEVER, ° Aspelare, † Appelterre, 29.1.1894.

APPELTERRE. **Em. de Bruyn.**

UIT HET VROEGERE VOLKSLEVEN

Een diefstal te Baardegem in 1759

Op « donderdaegh naer Maesel kermis, wesende den 20n Augusti 1759 », was Marie Moysone, ongeveer 80 jaar oud, weduwe Peeter Willems, ingezetene van Baardegem, waar zij een « cleyne pachterije » bedreef, na de noen op het veld gegaan, nadat ze het huis gesloten had.

Toen ze tussen 5 en 6 uur terugkwam, stelde ze vast dat de voordeur geopend werd, dat de keukendeur open was en dat er op haar kamer een stoel onder het « gat van de zoldering » stond. Gauw ging ze « sien onder haere kiste ofte het gelt noch in den block die daer onder was staende » er nog was. Hij was weg... Hoeveel geld er in was, wist ze niet, maar er waren ook twee gouden ringen bij.

Haar neef en knecht Martinus de Kempeneer, 36-37 jaar oud, geboren te Meullem, die bij haar inwoonde, was ook het geld kwijt, dat stak in zijn broek « hangende nevens het bedt in de caemer ». Enig geld dat op « den hanck in de keucken » lag, was ook verdwenen.

De dief was binnengedrongen langs de zolder, waar hij een gat gemaakt had in den « cleemen muer separende den solder van de schuere boven tegen het dack ».

(R.A.B., Drossaard van Brabant, nr 133).

ST-GENESIUS-RODE. **C. Th.**

(1) Ter aanvulling of vervanging van VII, blz. 239.

Van een Landloper

In Mei 1758 werd te Meldert aangehouden, Judocus Francis Bernard (hij zelf tekende Bernau), 61 jaar oud, geboren te « Mortsel bij Aelst ». Hij zei dat dit gebeurde toen hij weerkwam van Asse naar Mijlegem, waar hij ter kermisse geweest was bij zijn broeder Jan Bernard « denwelcken tambour is van Ste Sebastiaen Gulde ».

Ondervraagd verklaarde hij het volgende : « dat hij was schoenlapper, hebbende sijne residentie op het schependom van Meylebeeck bij sijnen halven broeder Guilliam Bernard, speleman en bessemmaecker, waer oock woont sijne vrouwe Joanna Margareta van der Voorde, geboren te Ste Kathelijne Lombeeck, waermee hij getrouwt was op 30-6-1747 in de parochie van St Mertens tot Aelst ». Hij had met haar twee kinderen, 10 en 1 jaar oud. Zijn tegenwoordige vrouw was zijn tweede. Met de eerste was hij te Aalst getrouwd in 1723 of 1724. De drie kinderen die hij van haar hield waren allen getrouwd. Vroeger had hij een schoenlapperswinkel gehouden, maar nu ging hij van dorp tot dorp om de kost te winnen, genoeg voor het onderhoud van zijn gezin. Zijn vrouw spon en ging soms om aalmoezen...

Men vroeg hem waar zijn gereedschap was. Dit had hij in een zak gelaten te Lombeek bij Jan de Wever, die aldaar borgemeester geweest was. Wat hij deed met de viole die hij bij zich had. Die « was hij voor sijn plaisier hebbende ». Hij had er op gespeeld bij zijn broeder te Asse. Hij gebruikte ze ook om te gaan spelen « van d'eene kermisse nae d'andere ». Hij was vertrokken uit Mijlegem naar Krokegem, alwaar hij schoenen gelapt had, en van daar naar Asse.

In de gevangenis had hij nog niet gezeten, maar in het midden van de rug tussen beide schouders vond men een rond litteken, dat een brandmerk scheen te zijn. Dat merk had hij gekregen in 1744, toen hij naar Holland was geweest om er te werken. Hij bevond zich « eynde den Oost ontrent Bamis » in een herberg te Bergen-op-Zoom met twee Duitsers. Dezen hadden een vrouwenrok gestolen. Samen werden ze gevangen genomen, gegeseld en gebrandmerkt.

Uit hoeveel personen bestond de bende van schelmen waarvan hij aan de archier had gesproken ? Waarom « vanghde gij dat volck niet », antwoordde hij, « dat tot Assche was en waervan ieder verveert was » ? Hij kende ze niet, behalve drie vrouwen die tien jaar geleden te Aalst door de Fransen gegeseld werden en van Dendermonde waren « ende dat het huys van Jan Proost bij de kerckebrugge waer sij gelogeert hadden vol van hun was » ...

Hendrik Bernard, speleman, die ook in de gevangenis alhier was, was zijn halve broeder.

Hij werd ten slotte gegeseld en gebannen om zonder behoorlijke pas te reizen en om gelogen te hebben door te zeggen dat hij te Mijlegem woonde, terwijl hij er reeds 12 jaar weg was. Dit laatste hadden ze vernomen uit een in het Frans gestelde brief, uitgaande van « les bourgemaitre et échevins de la Ville d'Alost » en ondertekend : « P. J. Raellen de ten Bulcken » ...

(R.A.B., Drossaard van Brabant, nr 123).

ST-GENESIUS-RODE. **C. Th.**

Waarschuwing van het Gemeentebestuur van Denderleeuw tegen... de pompen

Op 1 Maart 1861 werden tien personen van Denderleeuw door het gemeentebestuur gewaarschuwd, « zeer voorzichtig te zijn met Engelsche pompen »,... « ten einde het staetsbestuur niet te verplichten bij middel eener wet de afschaffing van dergelijke pompen te bepalen » (Reg. van Correspondentie, 1853-65).

X.

Een zeer rare zaak

Op 4-4-1761 werd Pieter Jan van den Eede, geboren te Wetteren en 12/13 jaar oud, in hechtenis in het « Deughhuys van Gendt van wegens den Heere van het landt van Aelst », ondervraagd over « hetgene hij weedt ende gesien heeft aengaende » een zekere P. van Dijck.

Een jaar geleden, in Mei, had hij ruzie gehad met zijn moeder en was hij uit het ouderlijk huis weggelopen. Gekomen te Bavegem, een half uur van Westrem, ontmoette hij er vier manspersonen die hem onbekend waren; later vernam hij dat ze Engel de Greef, Lieven Moen, Francis Saegers en Bartholomeus van de Velde heetten. De eerste kwam van de kanten van Antwerpen en had gediend in het regiment van Los Rios; de 2de was herkomstig van Lessen; van de derde wist hij alleen dat hij beide talen sprak, evenals de andere trouwens; de 4de was geboren te Deinze bij Petegem. Engel vroeg hem wat hij daar deed. Hij antwoordde, dat hij van huis weggelopen was. Ze vroegen hem om met hen mee te gaan « dat hij wel soude geweest hebben ». Zo trokken ze naar « Scheldewinnick ». Daar vonden ze Peeter den Boer, Jacobus Goossens. In dat dorp braken ze, « ontrent alvernacht », in een boerenhuis, gelegen bij een klein kasteelken, langs de schuur met een ladder binnen. Met behulp van hun messen maakten ze een gat in het strooien dak, groot genoeg « om een peerdt door te cruypen... door welck gat is innegeraeckt Engel de Greef », daarna Lieven Moens en Francis Saegers. De anderen stonden op schildwacht. Na een zekere tijd brachten de drie inbrekers een kist naar buiten en droegen ze op het veld, waar deze door middel van « aecken » opengebroken werd. Ze hadden geen andere instrumenten bij zich dan hun messen en zakpistolen. Uit die kist haalden ze 27 pond groot in goud en zilver, twee kerkboeken met zilveren sloten en een gouden kruis. Het « lijnwaert » lieten zij er in. Daarna trokken ze naar Munte op de Dries, waar zij geld gaven aan Moen « eenen hunder Cappiteyns ». Hijzelf kreeg 5 schelling, de anderen ieder 6. De hele bende bestond uit 22 manspersonen en 3 vrouwspersonen.

Na deze inbraak gingen ze een huis bestelen te St Martens-Lierde met Coben Goossens, Sus Saegers, Lieven Moen en van de Velde.

Ongeveer een maand na de diefstal te Scheldewindeke hadden Moen en van de Velde boven Geraardsbergen een « savoyard » vermoord.

Een tijd daarna begaven ze zich in het bos van Botselaer, nl. van de Velde, den Boer, Engel, Coben, Jan van Damme, Sus Saegers, Piro Stevens, Cobus Deprez en Lieven Bron, een jongen lijk hij.

Wat van den Eede hier nu vertelt, klinkt haast ongelooflijk. In genoemd bos zouden ze drie vrouwen en twee mannen vermoord hebben ! Deze mensen kwamen van Doornik « alwaer sij wollen vercocht hadden hetwelcke twee onder hun (de baanstropers) in een herbergh geweten hebben ». Hij, Lieven Bron, Coben de Prey en Jan van Damme stonden op schildwacht, « terwijl de anderen hun hebben vermoort met hunne messen, hebbende hun afgenomen ongeveer 1300 gulden in goudt ende silver ». Elkeen kreeg een halve souvereyn, terwijl de rest in handen bleef van Pirro Stevens, « lieutenant van de bende, hebbende de doode lichaemen in den bosch laeten liggen onder eenige aerde...», nadat ze hun de klederen hadden uitgetrokken, welke ze te Deinze verkochten...

Zo had hij 7 tot 8 maand met de bende meegelopen « ende present geweest bij differente andere diefstallen »... tot hij te Edegem door de provoost, die zijn naam kende werd gevangen en naar Aalst overgebracht.

Pieter Jan van den Eede — die noch lezen noch schrijven kon — had bij een confrontatie met inmiddels aangehouden bendeleden verklaard dat een genaamde Pieter van Dijck onder de naam van Engel de Greef medeplichtig geweest was in de moord begaan in de personen van twee dochters en drie

manspersonen in het bos van « Ronselaer », nu vier maand geleden. Hij zou ook met Lieven Moen op de 1ste Kerstdag te Aalst een dochter aangerand hebben en haar een kerkboek met zilveren sloten, haar (schoen)gespen en 13 schelling in geld afgenomen hebben.

Samen met Peeter Lagoy, gevangen te Aalst, Francis Matheys, Peeter den Boer, Bertel van de Velde, gevangen tot Sluys, en Coben Goossens zou hij de diefstal te Denderwindeke gepleegd hebben.

Natuurlijk werd Pieter van Dijck, 36 jaar oud, die in de St Jakobsparochie te Antwerpen woonde, aan de tand gevoeld. Hij verklaarde « seyewinder » te zijn, gediend te hebben in het regiment van Los Rios als « gevreyder » van 1742 tot 1753, toen hij zijn « congé » bekwam, doordat hij twee breuken had en « incappabel » was om te dienen. Hij had « sijn invaliden becomen », nl. 12 pattacons per jaar.

Altijd had hij zijn ambacht gedaan bij Sr. Baeckevort in de Hobokestraat bij de Ossenmarkt. Hij was gehuwd met Maria Wellens uit Kiel. Deze was echter in het stadsgasthuis overleden en er begraven.

Voor zijn huwelijk logeerde hij bij Philip Capiteyn, werkte hij achtereenvolgens bij Boes in de Roose straet, bij Daelemans, « wever op de Pacons pleyn », bij een zekere Crackeel, « lintwerkers baes op de Cambergh ».

Na zijn huwelijk woonde hij op « den Meulenbergh ». Bij een drogist had hij aldaar kruiden gekocht om op het plat land te verkopen. Tweemaal had hij kruiden gekocht te Brussel rechtover de Predikheren « omtrent den bijstant » (kerk van O.L.Vr. van de Bijstand). Hij had voor het laatst (vóór zijn aanhouding) gelogeerd « in de Swaene buyten de Vlaemsche Poorte », en daarvoren in een herberg op de « Huydemerckt ». Zijn kist stond te Antwerpen op « den Meulenbergh » in een herberg geheten het « Meuleken ».

Hij was aangehouden geworden te Asse op 15 Maart door de boerenwacht, komende van Brussel waar hij kruiden gekocht had, « vermeynende » naar Wespelaar te gaan, om « dieswille datter aldaer eenen bedeganck was », samen met zekere Floer uit Antwerpen.

Nooit was hij te Scheldewindeke geweest en « het bosch ontrent Iperen gen. Botselaer » kende hij niet. « Dat hij Godtlof noodt de meyninge gehadt hadde te moorden »... nooit Antwerpen had verlaten, tenzij eens 5 tot 6 dagen om zijn broeder, die uit Indië terugkwam, te Middelburg af te halen, en nu in het regiment van Saxo Gotha was.

Van den Eede hield niettemin zijn verklaring staande : Onder de naam van Engel de Greef had van Dijck in het bos « Rottesael » mensen de keel « afgesneden ». Hij had hem ook gezien te Brussel op de Grote Markt, toen aldaar vóór het Broodhuis drie vrouwen gegeseld werden.

Maar verscheidene personen getuigden ten voordele van onze Antwerpenaar.

Elisabeth de Cock, 30 jaar, geboren te Meerdorp bij Tienen, meid bij Henricus de Boeck, brouwer en herbergier op de Molenberg te Antwerpen, in het Moleken, wist te zeggen dat vrouw van Dijck er had gewassen en gekuist. Zij had deze geholpen in haar kinderbedde en ziekte. Het waren eerlijke lieden en zij woonden in het huis van Sr. Openbrouwers.

Henricus Josephus van Beeckevoort, 44 jaar, meester sijde stof wever; Henricus Laenen, 36 jaar, wever; Jacobus van Camp, 31 jaar, meester chirurzijn in de Hobokenstraat, zei dat de beklaagde zich sedert 1756 bij hem liet « raseeren ».

Op 26-6-1760 werd van Dijck « gerelaxeert » met bevel zich naar Antwerpen te begeven (R.A.B., Drossaard van Brabant, nr 130).

ST-GENESIUS-RODE. **C. Th.**

Volksvertellingen te Ophasselt

De Stalkaars. Het gebeurde speelde zich af o. 1893/4, in de meersen van de Reukenstraat, tussen deze straat en de beek die er, op een afstand van ongeveer 60 m., evenwijdig mede loopt.

Het was rond middernacht toen M.D.H. uit Idegem naar huis ging, wanneer zij op zekere afstand vóór haar — zelfs wanneer zij nog niet in voornoemde straat was aangekomen — een kaarslichtje ontwaarde, dat zich altijd voortbewoog in hare richting. Gekomen in de Reukenstraat week de stalkaars links van de straat uit en bleef zich voortbewegen tussen de straat en de beek, boven de meersen. Toen zij thuis binnenstapte, bevond de stalkaars zich nog boven een weide, die een vijftigtal meter vóór haar woning lag. Zeer bevreesd vluchtte de vrouw het huis binnen. Nadien heeft zij meermaals over het voorval verteld.

De Tovenaarster. Rond 1880 woonde te Ophasselt een oude vrouw, die de naam had een tovenaarster te zijn. Iedereen was voor haar bevreesd, want men zei dat zij de beesten behekste. Op een zekere dag, midden een geweldig onweer, te slecht om een hond door te jagen, kwam zij bij boer S. wat koolzaad vragen. Met tegenzin werd het haar gegeven, bevreesd om de mogelijke nadelige gevolgen. Vanaf dit ogenblik stierf het ene dier na het andere bij S., zodanig dat de Paters van Gent (vermoedelijk de P. Augustijnen) moesten worden ontboden om de behekste stallen « af te lezen ». Met het naleven van de raad die vrouw van het hof te houden, bleef de boer van verder onheil gespaard.

Nog allerlei onheilen werden aan die vrouw toegeschreven en iedereen schuwde haar en weigerde de diensten, die zij aanbood.

De gestolen Landpaal. Rond het jaar 1885 werd er te Ophasselt verteld wat volgt :

Een hele tijd geleden liep 's nachts eens een lange man op het veld, gen. « Kerkstichel ». Hij was verdoold geraakt en hield in zijn handen een schop en een landpaal, die hij 's nachts had willen verplaatsen. Hij wist niet meer waar hij zich bevond en zei maar steeds luidop tot zichzelf : « Waar moet ik ze nu zetten ? Waar moet ik ze nu zetten ? » Een dronken voorbijganger riep hem toe : « Zet hem daar waar gij hem gevonden hebt » (dus waar hij stond). Hij deed zulks en vanaf dat ogenblik wist hij opnieuw waar hij zich bevond en vond de weg naar huis.

De mooie Muziek. Een inwoner uit Ophasselt ging eens, rond de jaren 1850, 's avonds laat naar « Gemeldorp » (wijk van Deftinge). Gekomen op het veld genaamd « Baaskouter », tussen Hemelveerdegem en Gemeldorp, hoorde hij plots een zeer mooi muziek. Hij keek even toe en zag daar inderdaad heren zitten die menig instrument bespeelden. De man, zeer verwonderd, sprak tot die heren en zei dat het toch zulke mooie klanken waren die zij weergaven, waarop deze laatsten de man uitnodigden om zich ook bij te zetten en mede te spelen. Hetgeen hij deed.

Op zeker ogenblik zei hij : « Ah, Jezus-Maria, welk schone muziek ? » en zie op datzelfde ogenblik waren al die heren met hun instrumenten verdwenen en gaf de voorbijganger zich rekenschap dat hij alleen overbleef en zat te draaien met de staart van een grauwe kat (kater).

De « Frammassons » in de Lucht. Door E.v.d.B. uit Ophasselt wordt vertelt — hij vernam het van andere mensen voor de vaste waarheid ! —, dat men rond 1890 's nachts een groep « frammassons » door de lucht zag vliegen in de richting Zuid-Noord, men hoorde een mooie muziek, tot wanneer de groep op de plaats « De Kat » was aangekomen.

Het verloren gewaande Schaap. D.R., grootvader van A.M., woonde te Voorde. Zekere avond ging hij naar de « Dries » te Steenhuizen. 's Nachts keerde hij terug en volgde de baan « Dries »-Voorde. Gekomen nabij de herberg « De Kriekelaar », waar nog een viertal huizen stonden, zag hij een vrouw staan die een mantel droeg met vele lapjes er op en in menige kleur. Op de

vraag wat zij daar stond te doen, antwoordde zij : « De nacht is voor mij en de dag is voor u ». Daarop ging hij weg en ontmoette even verder een schaap. Hij streelde het beest, nam het bij de vacht en dreef het zo mee tot aan de huizengroep. Hij tikte op het venster van een der huizen en riep tot de man, die hij kende als schapenkweker. Deze lag reeds te bed en D. riep « dat er daar een schaap ronddoolde ». De baas antwoordde : « D., dat schaap loopt daar reeds lang 's nachts en laat het met rust ».

Alsdan liep D. verschrikt naar huis, dik over dun, want toen begreep hij dat het iets geheimzinnigs betekende en dat het schaap wellicht toebehoorde aan de vrouw, die hij even te voren had gezien.

Dit gebeurde rond 1835.

OPHASSELT. **A.S.**

Maatregel te Denderleeuw in het belang van de openbare gezondheid

In 1866 heerste in het land een cholera-epidemie (49.000 gevallen, waarvan 27.000 met dodelijke afloop). Ook te Denderleeuw werden ziektegevallen vastgesteld. Verschillende maatregelen werden getroffen in het belang van de openbare gezondheid. Artikel 7) luidde : « Het stadsbestuur van Brussel de bevolking aanzocht hebbende, zich te onthouden van die nachtprocessiën die de bevolking verontrusten, en in verslagenheid brengen, gelooft het bestuur de inwoners te mogen aanraden de voorkeur te geven aan de gebeden welke in hunne parochiale kerk dagelijks gestort worden, dan aan degene welke 's avonds gedaan worden in de opene lucht » (Register der afkondigingen der besluiten, 1866-81).

X.

Onze Bibliografie

23. **AALST. — Advokaat Grysolle, Aalst stad en nijverheden.** — Handel en Nijverheidsboek voor Aalst en Gewest, 1952-1955, blz. 2-6, met 3 illustraties.

Steller, secretaris der Kamer voor Handel en Nijverheid voor Aalst en Gewest, zet zijn betoog in met een overzichtelijke kijk op het verleden van de keizerlijke stede, om dan bondig, in afzonderlijke kleine hoofdstukken, uit te weiden over de verschillende nijverheden vroeger en thans : katoennijverheid, garentwijnderij, linnenweverijen, brouwerijen, huidevetterij-leerlooierij, breigoednijverheid, hopteelt, glucosenijverheid en kantnijverheid.

Hiervan volgt er een vertaling in het frans en in het engels.

24. **ALGEMEEN. — Handel en Nijverheidsboek voor Aalst en Gewest,** 1952-1955, 324 blz. met afzonderlijk stadsplan op groot formaat.

Zoeken onze lezers dokumentatie betreffende de handels- en nijverheidsinstellingen in de stad en arrondissement Aalst, wensen ze de adressen te kennen van de ambachten en neringen, of inlichtingen over stads- en staatsdiensten en allerhande praktische wetenswaardigheden over het openbaar leven, dan kunnen ze gerust dit werk consulteren. Werkelijk een degelijke en typografisch goed verzorgde gids. Als adressenboek zeer praktisch.

25. **ALGEMEEN. — Marcel Deneckere, Histoire de la langue française dans les Flandres** (1770-1823). — Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, 1952, deel VI, blz. 131-234.

In deze omvangrijke en sterk gedokumenteerde verhandeling, die zeer objectief is geschreven, vinden we de invloed en het leven van de franse taal in het land van Aalst slechts sporadisch aangeroerd, alhoewel er voor de steden Aalst, Geraardsbergen — stad die zelfs niet vernoemd wordt — en Ronse, heel wat meer kan gezegd worden; Aalst, de hoofdstad van de kasselrij, zetel van het administratief en rechterlijk leven; Geraardsbergen en Ronse onmiddellijke buren van een franstalig gebied. In die steden was het frans toen tertijd zonder twijfel sterk vertegenwoordigd. Wat we voor het land van Aalst vonden, vermelden we hier in zeer sommaire stijl: schoolmeester de Ridder onderwijst in 1756 het frans te Ninove (bl. 158); het Jezuïtencollege te Aalst (bl. 164 nota 55); het theresiaanscollege te Aalst (bl. 168 en 169 nota 85); het oratorianencollege te Ronse (bl. 171 nota 96); bondige beschrijving van de persoonlijke bibliotheek van J.B. D'Hanens, pastoor van Velseke (bl. 187); de rederijkersvertoningen van uit het frans vertaalde stukken in 1752 te Nederbrakel, St Kornelis-Horebeke, Mater en St Denijs-Boekel (bl. 200 nota 39); in 1797 te Lede, Etikhove, Nederbrakel, St Denijs-Boekel en Nukerke (bl. 201 nota 39); P.E. Wauters, geneesheer te Wetteren in 1787 (bl. 228 nota 5); de vrijmetselaarsloge voor dames te Aalst rond 1760 (bl. 231 en nota's 13 en 14). In de inleidende beschouwingen over het frans in het Brugse zoeken we te vergeefs een woord over de schoolmeester-taal en wiskundige Jan Vaerman — een geboren Erembodegemnaar — die te Brugge en te Tielt de franse taal onderwees, sommige zijner werken tweetalig — in het vlaams en in het frans — publiceerde, die een werk uitgaf over de franse spraakkunst en zelfs verzen in het frans schreef.

26. **ALGEMEEN. — M. De Beul, De Schoennijverheid in het Arrondissement Aalst,** 1952-1955. — Handel en Nijverheidsboek voor Aalst en Gewest, blz. 52-54, met 2 illustraties.

De schoennijverheid is voor het Aalsterse van grote betekenis. Enkele losse statistieken uit het verleden en heden bewijzen dit zeer duidelijk. Volgt een vertaling in het frans.

27. **ALGEMEEN. — Maurits Gysseling, Inventaris van het archief van de St Jacobskerk te Gent.** — Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, 1952, deel VI, blz. 43-130.

Deze inventaris mag zonder de minste twijfel als een ideaal model doorgaan. Zoals schrijver zelf in zijn woord vooraf zegt, is hij « vermoedelijk de eerste van het Belgisch kerkarchief waarin het herkomstbeginsel gehuldigd wordt ». Mochten al onze parochiekerken over zo een systematisch geklasseerd archiefdepot beschikken! Wat zou het consulteren een lust zijn! Jammer genoeg zijn we daar nog zo ver af. En zo blijven hoogst belangrijke dokumenten, voor de algemene en locale geschiedschrijving van groot nut, in de vergetelheid weggeborgen. Schr. heeft met deze publikatie, bizonder de locale geschiedschrijving, een goede dienst bewezen, want voor vele vorsers werd een nieuwe bron open gelegd en toegankelijk gemaakt. Voor het land van Aalst komen in deze inventaris zo maar 43 namen van steden en dorpen voor, die met een of meer archiefstukken in dit depot vertegenwoordigd zijn. Een afzonderlijke bijdrage wordt aan de inhoud van deze dokumenten gewijd.

28. **MUNTE. — Gustaf Munthe en G. Uexküll-Schwerin, De Geschiedenis van Axel Munthe, Heer van San Michele.** — Utrecht 1952, 224 blz., 14 illustraties.

Wie van onze leesgierige Vlamingen kent er niet het wereldberoemd werk van de zweedse schrijver Axel Munthe, die in 1949 te Stockholm op het koninklijk paleis overleed: « De Geschiedenis van San Michel »? Geneesheer van beroep, was hij ook dichter, een alomgekend mensen- en dieren-

vriend. Wat ons in zijn werk zozeer aantrekt — om slechts een ogenblikje aan literatuur te doen — is het harmonieus samengaan van het sprookjesachtige met de pure werkelijkheid. Maar weten onze vlaamse lezers wel dat Axel Munthe niet van zweedse, maar van vlaamse voorouders afstamt? En dan nog uit het land van Aalst? Gustaf Munthe en G. Uexküll-Schwerin, neef en vriendin van de auteur, schenken ons in hun Geschiedenis van Axel Munthe, Heer van San Michele, een heerlijke en uiterst boeiende biografie van Axel, die u in één adem uitleest. Axel Munthe stamde uit een oud en oorspronkelijk vlaams geslacht, dat afkomstig was van het dorpje Munte, gelegen tussen Gent en Zottegem. Volgens deze biografie kan de familie Munte (Munthe) « in ononderbroken keten van vader op zoon tot aan het jaar duizend worden gevolgd ». In de Middeleeuwen waren de Munte's ridders — een van hen toog ter kruisvaart —, abten van de St Pietersabdij te Gent, raadsheren te Gent en feodale heren. Wanneer de godsdienstoorlogen in de 16e eeuw over onze streken golfden, emigreerden de Munte's naar Duitsland. Adam van Munte was — naar een overlevering — generaal in de legers van Keizer Karel V. Adam's zoon Ludwig, grootkoopman te Lubeck, vestigde zich rond 1580 te Kopenhagen. Hans, oudste zoon van Ludwig, werd protestans bisschop te Bergen in Noorwegen. Axel Munthe behoorde tot die familietak die zich in Smaland (Zweden) vestigde. Zijn overgrootvader speelde een niet geringe rol in het zweedse politieke leven, evenzo zijn grootvader in het leger. Axel's vader was apotheker, die zijn zoon naar de studie der geneeskunde richtte.

29. **MUNTE. — Per Johansson, Zweeds auteur van Vlaamse afkomst.** — De Periscoop, Spiegel van het Literair en Artistiek leven, Elsevier Brussel, 1953, Januarinummer, blz. 6.

Beknopte biografie van Axel Munthe, naar aanleiding van de publikatie van de Geschiedenis van Axel Munthe, Heer van San Michele, door Gustaf Munthe en G. Uexküll-Schwerin.

30. **RONSE. — Zottenmaandag, Carnaval te Ronse.** — De Gazet van Antwerpen, 7 Januari 1953, blz. 7 (Rubriek : Reizen en Trekken).

Sedert heugelijke tijden verkleden de Ronsenaren zich op de Verloren Maandag, vroeger ook wel eens Verzworen Maandag genoemd. Het is uitgegroeid tot een carnavalfeest in het begin van Januari en heet er « Courir Bonmo ». Spijtig genoeg vinden we in het artikeltje niet wat meer geschiedenis van deze zo karakteristieke uiting van het volksleven. Des te meer jammer omdat dit feestgenre wel enig is in het land van Aalst, want het dubbel volkstemperament der stad — het vlaamse en het waalse — blijft in deze viering harmonieus voortleven.

31. **RONSE. — Verloren Maandag een Zotte Maandag te Ronse.** — De Gazet van Antwerpen, 14 Januari 1953, blz. 6, met een illustratie.

Een uitvoerig relaas van dit typisch Ronsisch volksfeest.

32. **RONSE. — Zotte Maandag te Ronse.** — Zondagvriend, Antwerpen, 1953, nr 4, blz. 120-121, met 6 illustraties.

Bondige reportage van hogervernoemde feestelijkheid.

33. **RONSE. — Les musées « Chanoine Puissant » à Mons.** — Le Patriote Illustré, 1953, nr 5, blz. 143-45, met 14 illustraties.

Kanunnik Puissant — een twintigtal jaren geleden overleed hij — vermaard oudheidkundige, in binnen en buitenland bekend door zijn restauraties van historische gebouwen en door zijn musea, te Bergen — heel zijn oudheidkundige activiteit heeft zich in Henegouwen afgespeeld — was een Ronsenaar.

34. **SCHELLEBELLE. — M.D., De Potjesmarkt te Schellebelle.** — Oostvlaamse Zanten, 1952, nr 5, blz. 115-116.

Beschrijving van de feestelijkheden bij het herleven van dit oud folkloristisch gebruik.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Voorzitter : Hr Jozef Borreman, burgemeester der stad Aalst.

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), tel. 44.61.22, postrekening 41.45.92.

Redactiesecretaris : E.H. J. de Brouwer, Kerkstraat, 18, Hofstade (Vl.).

Ruil- en recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, Kerkstraat, 16, Erembodegem.

INHOUD VAN Nr 2

1953

Brouwer, J. de — Het kollegiaal kapittel te Haaltert. VI 49

Th. C. — Uit het vroegere volksleven. Van mensen en van luttele feiten uit het Land van Aalst in de 18de eeuw 68

Verbesselt, Dr Jan — Bona et Jura Monasterii Haffligemensis. — Dom Beda Regaus. IV 70

Bruyn, Em. de — Nog Van Santen 88

Th. C. — Een diefstal te Baardegem in 1759 89

Th. C. — Van een Landloper 90

X. — Waarschuwing van het Gemeentebestuur van Denderleeuw tegen de pompen 90

Th. C. — Een zeer rare zaak 91

S.A. — Volksvertellingen te Ophasselt 93

X. — Maatregel te Denderleeuw in het belang van de openbare gezondheid 94

Gaublomme, Valère — Onze Bibliografie 94

Onze Gouwdag te Lede II

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat 6, Aalst - Tel. 248.18.